

TOISEN LUOKAN KANSALAISET

Budapestissa asuvien romanien huono-
osaisuus ja elinolot paikallisesta näkökul-
masta

Jutta Lehtonen

Opinnäytetyö
Toukokuu 2015
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi (AMK)

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma

LEHTONEN, JUTTA:

Toisen luokan kansalaiset

Budapestissa asuvien romanien huono-osaisuus ja elinolot paikallisesta näkökulmasta

Opinnäytetyö 54 sivua, joista liitteitä 2 sivua

Toukokuu 2015

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää romaneiden elinoloja ja huono-osaisuuden syitä Unkarissa Budapestin alueella. Työssä haluttiin saada kuuluviin sekä Unkarin valtaväestön ääni ja näkemys, mutta myös romaneiden ääni - kuinka he itse näkevät oman asemansa unkarilaisessa yhteiskunnassa. Opinnäytetyön idea lähti kiinnostuksesta kansainväliseen sosiaalityöhön ja ihmisoikeuskysymyksiin, joista se kohdentui Unkarin romaneihin kirjoittajan ollessa Budapestissa vaihto-opiskelijana lukuvuoden 2013–2014.

Tutkimus toteutettiin kantaväestön haastatteluina. Haastateltavien joukkoon lukeutui muun muassa Helsingin yliopiston erikoistutkija, dosentti Katalin Miklóssy sekä Eötvös Loránd Universityn professori Anna Csongor. Tutkimukseen haastateltiin myös romaniperheiden vanhempia sekä osallistettiin lapsia, jotka saivat olla mukana valokuvausprojektissa. Tutkimuksessa raportoitiin myös kirjoittajan omia kokemuksia ja näkemyksiä romaneiden tilanteesta Budapestin alueella.

Haastatteluista ilmeni, että jokainen haastateltava pitää romaneiden asemaa yhteiskunnassa huonona. Esiin nousi yksi yhdistävä tekijä, joka ylläpitää huono-osaisuutta: Unkarin poliittinen hallitus. Sitä muuttamalla haastateltavat uskoivat asioiden parantumiseen ja romaneiden parempaan tulevaisuuteen. Osa haastateltavista näki romaneiden osaltaan itse aiheuttaneen huonon asemansa yhteiskunnassa.

Unkarin romanien tilanne on heikko ja se vaatii muutoksia poliittisiin asenteisiin sekä hallituksen toimintaan, mutta myös asennemuutoksen niin kantaväestön kuin romaneidenkin keskuudessa. Muutos vaatii aikaa ja sitoutumista, mutta se on mahdollinen, jos ihmiset haluavat hyvää ja ovat valmiita muuttamaan asenteitaan ja vuosikymmeniä vallinneita käytänteitä. Toivottavaa on, että tämä opinnäytetyö herättää ajatuksia ja provosoi ihmisiä mukaan muutokseen. Usein rasismien ja syrjinnän taustalla piilee tietämättömyys ja epävarmuus asioista. Tietoisuutta lisäämällä voimme poistaa ennakkoluuloja ja vähitellen muuttaa romaneiden elinoloja ja asemaa parempaan suuntaan. Jokaisen ihmisen osallisuus yhteiskunnassa on voimavara, joka pitäisi saada käyttöön.

Asiasanat: romanit, huono-osaisuus, syrjintä, rasismi, elinolot

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Bachelor of Social Services

LEHTONEN, JUTTA:

Second Class Citizens

Deteriorating Living Conditions and Deprivation among The Roma Population in Budapest: The View of local perspective

Bachelor's thesis 54 pages, appendices 2 pages

May 2015

The purpose of the thesis was to find out the reasons behind deteriorating living conditions and deprivation among the Roma population in Budapest, Hungary. The thesis attended to echo not only sounds and vision of Hungarian citizens but also to hear the Roma voice – how they see their own status in the Hungarian society. The idea for the Bachelor's thesis developed from an interest in international social work and human rights, where the focus was on Hungarian gypsies, when the writer was an exchange student in Hungary during the academic year 2013–2014.

The study was carried out with Hungarian citizens, which included of a senior researcher, Docent Katalin Miklóssy from University of Helsinki and Professor Anna Csongor from Eötvös Lorand University. The study also interviewed Roma families, parents and children who were also involved in photography program. The study deepened the author's own experiences and views on the situation of the Roma in Budapest area.

The interviews depicted the status of a Roma in society, each interviewee affirmed that it is bad - mostly because of the government. Changing the government acts interviewees believed that things would get better for the Roma people in the future. Some of the interviewees felt that gypsies were responsible for their deteriorating status in the society.

The situation of the Roma in Hungary is weak and requires a change not only in political attitudes and government acts but also an attitude change among Hungarian citizens and the Roma people themselves. The change requires time and commitment but it is possible if people are willing to make changes. It is desirable that this thesis will invite reflections and provocation of change. Usually the reasons behind the racism and discrimination are ignorance and uncertainty about facts. We can eliminate prejudices and gradually change living conditions of the Roma people for the better by increasing people's awareness about the Roma people. Every people involvement for the change is a huge resource which should be taken in place in the society.

Keywords: Roma, disadvantaged, discrimination, racism, living conditions

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	TUTKIMUKSEN TAUSTAT JA LÄHTÖKOHDAT	7
	2.1 Opinnäytetyön taustaa	7
	2.2 Opinnäytetyön tarkoitus ja tutkimuskysymykset	8
3	ROMANIT VÄHEMMISTÖNÄ	10
	3.1 Romaneiden historiaa Euroopassa.....	10
	3.2 Romaniväestö Unkarissa.....	11
	3.3 Yleisimmät ilmiöt huono-osaisuuden taustalla.....	12
	3.3.1 Syrjintä huono-osaisuuden luojana	16
	3.3.2 Työttömyys ongelmana.....	17
	3.3.3 Poliitiikka vaikuttajana huono-osaisuuteen.....	19
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	22
	4.1 Tutkimusaineisto ja menetelmät	22
	4.2 Tutkimukseen osallistujat ja toteutus.....	23
	4.3 Aineiston analyysi.....	24
5	TUTKIMUKSEN TULOKSET	27
	5.1 Kantaväestön näkökulmia.....	28
	5.2 Arki romanin silmin.....	36
	5.3 Lasten valokuvat ja otteita päiväkirjasta.....	38
6	POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET	48
	LÄHTEET.....	52
	LIITTEET	53
	Liite 1. Haastattelurunko vanhemmille	53
	Liite 2. Questions about Roma	54

1 JOHDANTO

Opinnäytetyö käsittelee Unkarin romanien elinoloja ja huono-osaisuutta etenkin Budapestin alueella. Aihe on tärkeä syrjinnän ja ihmisoikeuksien näkökulmasta. Romanit ovat syrjitty vähemmistö ja opinnäytetyön tavoitteena on herättää ajatuksia ja provosoida ihmisiä mukaan muutokseen. Romanien heikko tila yleisesti Euroopassa ja etenkin Euroopan entisissä kommunistimaissa on huolestuttava ja aiheuttanut Suomessakin paljon keskustelua muun muassa kerjäävien Romanian romaneiden toimesta. Pelkästään Unkarissa romaneja on yli puoli miljoonaa, Itä-Euroopassa yhteensä yli kuusi miljoonaa. Työni keskittyy tutkimaan erityisesti Budapestin 8. kaupunginosan romaneita ja heidän elinolojaan.

Romanien kohtaamat ongelmat, puutteellinen koulutus sekä työttömyys ja syrjäytyminen, ovat monien yhteiskunnallisten muutosten summa, ei vain yksinkertainen seuraus kommunismin aikaisten oikeuksien eväämisestä. Perusoikeuksien turvaaminen, mukaan lukien oikeus elää ja oikeus syrjimättömyyteen, on tärkeä päämäärä, mutta se ei itsessään ratkaise romanien kohtaamia perusongelmia. Tarvitaan toimia ja muutoksia yhteiskuntaan sekä ennen kaikkea muutoksia asenteisiin.

Vähävaraisia perheitä, joihin romanit yleisesti luetaan kuuluviksi, tukee Unkarissa muun muassa yhteiskunta, kansalaisjärjestöt sekä kirkko. Ollessani vaihto-opiskelijana Unkarin pääkaupungissa Budapestissa lukuvuoden 2013–2014, tein vapaaehtoistyötä vähävaraisten lasten parissa, joista noin 95 % oli romaneja. Tutkimukseen halusin kantaväestön sekä ammattilaisten haastatteluiden ja kyselyiden lisäksi kuuluviin romanien oman äänen.

Vapaaehtoistyötä tehdessäni tutustuin vähitellen romaniperheisiin ja heidän lapsiinsa. Sitä kautta sain mahdollisuuden haastatella tutkimukseen vanhempia sekä suunnittelin lapsille osallistavan valokuvausprojektin, jonka avulla sain myös kerättyä aineistoa. Lapset saivat valokuvausprojektin ajaksi käyttöönsä kertakäyttökamerat, joilla heidän tarkoituksenaan oli kuvata heidän omaa arkeaan.

Johdannon jälkeen ensimmäisessä luvussa kerron tutkimuksen taustoista, lähtökohdista ja mikä on opinnäytetyön tarkoitus. Tästä luvusta löytyy myös tutkimuskysymykset joihin tutkimus pohjaa. Toisessa luvussa keskitytään avaamaan romaneiden tilannetta

Unkarissa ja Euroopan alueella. Luvussa käsittelen heidän syrjintään johtaneita ilmiöitä ja työttömyyttään sekä kerron, kuinka politiikka vaikuttaa romanien heikentyneeseen asemaan. Tämä luku pohjaa vahvasti teoriaan ja kertoo romaneiden kohtaamista ongelmista.

Kolmannessa luvussa kerrotaan tutkimuksen toteuttamisesta. Tutkimusmenetelmäksi valitsin kvalitatiivisen tutkimusmenetelmän, aineistoa olen hankkinut haastattelemalla, kyselylomakkein sekä valokuvaamalla. Viimeisessä luvussa raportoidaan tutkimuksen tuloksia. Tulosluvusta löytyvät haastattelut sekä lasten ottamat valokuvat, joita on analysoitu tutkimuskysymyksiin pohjaten. Viidennessä luvussa on myös kirjoittajan päiväkirjamerkintöjä romaneiden kanssa työskennellessä esiin nousseista ajatuksista ja tunteista.

2 TUTKIMUKSEN TAUSTAT JA LÄHTÖKOHDAT

2.1 Opinnäytetyön taustaa

Opinnäytetyön aiheen valitsin sijoittuvaksi Unkariin Budapestiin, sillä vietin siellä lukuvuoden 2013–2014. Jo ennen muuttoa Unkariin oli Suomessa uutisoitu paljon romanikerjäläisistä, jotka tulevat Itä-Euroopasta. Halusin tietää enemmän romanien elinoloista ja selvittää miten heitä kohdellaan yhteiskunnassa. Ennen tutkimuksen aloittamista olin tietoinen heidän yleisestä statuksestaan ja osastaan vähemmistönä. Samalla tiedostin tutkimuksen haasteellisuuden ja vähitellen huomasin myös aineiston saatavuuden vähyden. Kuitenkin suuri kiinnostus vähemmistöjä ja ihmisoikeuksia kohtaan sekä pääsy romanien lähelle sai minut ottamaan haasteen vastaan ja kohdistamaan tutkimuksen juuri Unkarin romanien olojen tutkimiseen.

Budapestissa pääsin tekemään vapaaehtoistyötä 8. kaupunginosaan kirkon kerhotilalle, jossa toiminta oli suunnattu vähävaraisille perheille ja heidän lapsilleen. Kerhotilalla kävin noin kerran viikossa pelaamassa ja leikkimässä lasten kanssa. Samalla sain näköalapaikan romanilasten arkeen. Vähitellen tutustuin myös vanhempiin ja sitä kautta sain mahdollisuuden haastatella osaa heistä.

Opinnäytetyössä keskeisimpinä käsitteinä läpi työn kulkee syrjintä, huono-osaisuus sekä elinolot. Tässä tutkimuksessa käsitettä huono-osaisuus käytetään kuvaamaan romaneiden huonoa elintasoja sekä yhteiskunnan toimimattomia käytänteitä, jotka edesauttavat romaneiden huono-osaisuutta yhteiskunnassa ja edistävät osaltaan heidän syrjintää.

Syrjinnällä tarkoitetaan ihmisten eriarvoista kohtelua tai erilaiseen asemaan asettamista ilman hyväksyttävää perustetta. Syrjinnäksi luetaan kuuluvaksi myös uhkaavan, vihamielisen, halventavan tai nöyryyttävän ilmapiirin luominen. Syrjintää tapahtuu muun muassa iän, etnisen tai kansallisen alkuperän, uskonnon tai kielen perusteella. Oikeutta olla joutumatta syrjinnän kohteeksi pidetään yhtenä kaikkein keskeisimmistä ihmisoikeuksista, sillä syrjinnällä loukataan ihmisarvon ydintä, ihmisen identiteettiä. (Aaltonen, ym. 2008.)

Tässä työssä syrjintä käsitteenä tarkoittaa romaneihin kohdistuvaa syrjintää Unkarin yhteiskunnassa niin hallituksen kuin muun väestönkin puolesta. Romaneja ei haluta integroida yhteiskuntaan, koska heidän ajatellaan olevan pääsääntöisesti pahoja ja rikollisia, jotka eivät kykene sopeutumaan yhteiskunnan normeihin tai rehtiin työntekoon. Näistä ajatuksista ja tietämättömyydestä johtuen romaneita kohdellaan syrjivästi ja jopa rasistisesti.

Osaksi syrjinnästä johtuen Unkarin romanien elinolot ovat tutkimuksen mukaan useimmiten puutteelliset. Elinolojen heikkous johtuu osaksi köyhyydestä, huonoista asumismahdollisuuksista ja – oloista sekä puutteellisista terveyspalveluista. Nämä osaltaan vaikuttavat romaneiden suureen työttömyyteen. Työttömyys taas edistää vähävaraisuutta ja rikollisuutta, joilla on suora yhteys heikentyneisiin elinoloihin.

Koska aihetta on tutkittu suhteessa melko vähän ja ihmisoikeuskysymykset perustuvat usein ihmisten omiin näkemyksiin, ei työn taustana ole ollut mahdollista käyttää tiettyä teoreettista lähtökohtaa. Usein romanit jakavat mielipiteitä rajusti väestön kesken; toisilla suhtautuminen on neutraalia ja puolustavaa. Toisaalta suhtautuminen saattaa olla rasistista, syrjivää tai loukkaavaa. Romaneista on paljon uskomuksia ja käsityksiä siitä millaisia he ovat. Romanit ovat jokaisessa asuttamassaan maassa vähemmistönä ja useimmissa maissa he elävät syrjittyinä sekä ei pidettynä väestön ryhmänä.

Itse olen opinnäytetyössäni ottanut melko neutraalinen lähestymistavan asiaan, mutta yleisesti ottaen työn tarkoituksena on kuitenkin ollut parantaa heidän olojaan ja tuoda ihmisten tietoisuuteen niitä epäinhimillisiä olosuhteita ja käytöstä, joita romanit joutuvat Unkarissa kohtaamaan.

2.2 Opinnäytetyön tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Ilmiöinä opinnäytetyössä tutkitaan romaneiden huono-osaisuutta yhteiskunnassa, joka ilmenee huonoina elinoloina ja syrjintänä. Romanit ovat heikossa asemassa oleva vähemmistö, jotka joutuvat taistelemaan oikeuksistaan yhteiskunnan muuttuvissa olosuhteissa sekä yhteiskunnan rasistisia toimintatapoja vastaan.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia Unkarissa Budapestissa eläviä romaneja ja heidän elinolojaan. Tähän tavoitteeseen pyrin pääsemään luomalla verkostoja päästäkseni lähelle romaniväestöä ja tämän jälkeen haastatteleamalla heitä sekä heidän asemaansa perehtyneitä ihmisiä. Halusin työssäni nimenomaan saada kuuluviin romanien oman äänen sekä saada osallistettua myös köyhien romaniperheiden lapset mukaan valokuvausprojektiin, jossa he saivat itse kuvata ja näyttää heidän arkeaan ja elinympäristöään. Oli myös tärkeää saada lapsille kokemus hyväksytyksi tulemisesta ja mukana olemisesta. Opinnäytetyön tavoite oli saada ihmiset tietoisemmaksi vähemmistöjen syrjinnästä ja tilanteesta avaamalla ovi yhden vähemmistöryhmän elämään.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää vastaukset tutkimuskysymyksiin, jotka muotoutuivat seuraavanlaisiksi:

- Millainen on romanien tilanne Budapestissa?
- Mistä romaneiden huono-osaisuus unkarilaisessa yhteiskunnassa johtuu?
- Miksi romanit ovat syrjitty vähemmistö Unkarissa?
- Mitä voimme tehdä parantaaksemme heidän asemaansa ja oikeuksiaan?

3 ROMANIT VÄHEMMISTÖNÄ

3.1 Romaneiden historiaa Euroopassa

Romaneiden uskotaan saapuneen Bysantin valtakunnan alueelle noin 900 jälkeen ajanlaskun alun. Varhaisin dokumentti romanien levittäytymisestä Pohjois-Balkanille ja Keski-Eurooppaan on 1300-luvun lopulta. Länsi-Euroopassa romaneja tiedetään olleen 1400-luvulta saakka. Nykyään Euroopassa romaneja arvioidaan olevan noin 10 miljoonaa, joista Itä-Euroopassa 6-8 miljoonaa. Suurimmat romaniyhteisöt ovat Romaniassa, missä romaneja arvioidaan olevan noin 1,8–2,5 miljoonaa. Seuraavaksi merkittävimmät romaniyhteisöt löytyvät Bulgariasta, Unkarista, Slovakiasta ja Serbiasta, joissa kussakin romaneja on arviolta 400 000-800 000. Baltian maissa romaneja on selvästi vähemmät kuin Keski-, Etelä- ja Itä-Euroopassa. (Järvinen & Lindstedt 2011, 165.)

Aluksi romanit otettiin Euroopassa hyvin vastaan, mutta heidän kohtelunsa huononi nopeasti Länsi-Euroopassa. Osissa Itä-Eurooppaa romanit toimivat lähinnä talonpoikina, mutta esimerkiksi Habsburgien sukuun kuuluva keisari Kaarle IV (1711–1740) määräsi kaikki maassa olevat romanit tuhottavaksi ja kaikki maahan pyrkivät romanit hirtettäväksi. Toisen maailmansodan aikaan romanien vainot saavuttivat huippunsa, jolloin Saksan kansallissosialistit surmasivat 200 000-500 000 romania. (Järvinen & Lindstedt 2011, 165.)

Järvisen & Lindstedtin (2011) mukaan, sosialismin aikaan romanit pyrittiin sulauttamaan muuhun väestöön. Sosialismin kaaduttua vuonna 1989 romanien sosio-ekonominen asema vaikeutui ja heihin on kohdistunut edelleen tähän päivään saakka väkivaltaisuuksia ympäri Itä-Eurooppaa. Vaikka romanien vähemmistöasema on suurilta osin tunnustettu ja romanit ovat aktivoituneet niin poliittisesti kuin kulttuurillisestikin, on suuria ongelmia yhä havaittavissa romanien asumisessa, työsaannissa, koulutuksessa sekä mahdollisuuksissa hyödyntää julkisia terveystalvueluita.

Romanien kulttuuri vaihtelee hieman maittain ja eri romaniheimoja on ympäri Eurooppaa. Heimot jakautuvat klaaneihin, joihin kuuluvia perheitä liittää toisiinsa käsitys yhteisestä alkuperästä. Yhteistä kaikilla romaneilla on myös vahva ryhmäidentiteetti. Useimmiten romanit omaksuvat sen alueen uskonnon jossa he asuvat, romaneihin lu-

keutuu näin ollen ortodokseja, katolilaisia, kristittyjä sekä muslimeja. Romanit ovat aikojen saatossa vaikuttaneet monilla eri tavoin eurooppalaiseen kulttuuriin, eritoten musiikkiin. (Järvinen & Lindstedt 2011, 165.)

3.2 Romaniväestö Unkarissa

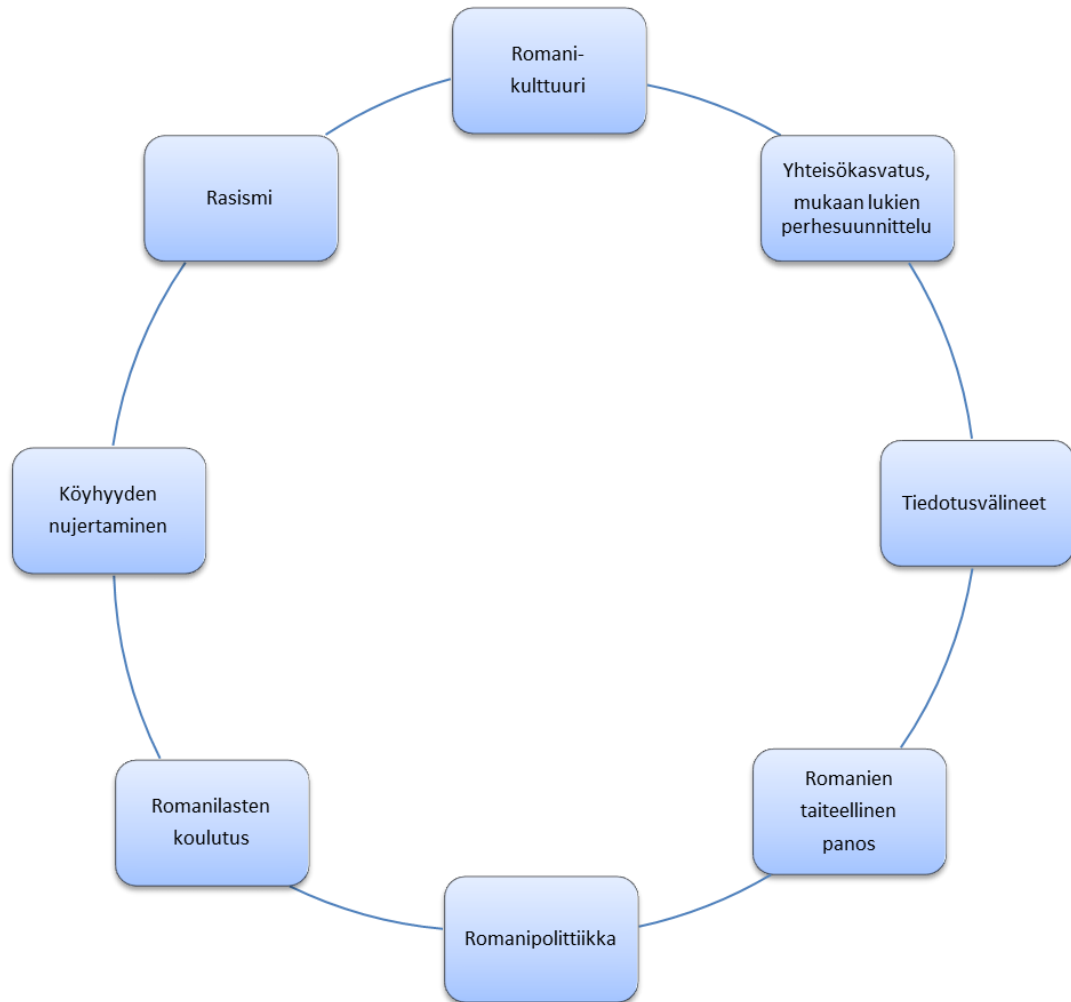
Unkarissa maahanmuuttajien osuus on suhteellisen pieni, heitä on vain noin 1-2 % väestöstä. Suurin osa maahanmuuttajista tulee vanhoista jäsenvaltioista EU:n alueelta tai Amerikasta. Tulijoista noin 70 % on etnisesti unkarilaisia eli he ovat maista, joista osa on kuulunut Unkarille ennen toista maailmansotaa. Romanit muodostavat Unkarissa suuren väestöryhmän, heitä on koko väestöstä noin 6-7 % eli yli puoli miljoonaa asukasta. Heidän alhainen koulutustasonsa, pitkäkestoinen syrjintä sekä sosiaalinen eristäminen yhteiskunnasta ovat luoneet useita ratkaisemattomia sosiaalisia jännitteitä Unkarin yhteiskuntaan. (Mannila, Messing, Van Den Broek & Vidra 2010, 60.)

Tarkkaa lukua romaneista ei ole, koska romaniväestöä on ollut vaikeaa tilastoida ja näin ollen laskea. Esimerkiksi vuosittaisissa kotitalouksien tarkastuksissa romaneiden todellinen asukasmäärä jää alhaisemmaksi todellisuudesta kahdesta syystä; monet elävät eristettyinä omilla alueillaan, joihin ei haastattelijoilla ole asiaa ja vieläkin yleisempää on se, että romanit eivät halua tulla henkilöidyksi romaneina ongelmallisten etnisten suhteiden vuoksi. Sama ongelma romaniväestön suuruuden laskennassa on ollut havaittavissa ympäri Eurooppaa. (Mannila, ym. 2010, 60.)

Romaniväestön odotetaan kasvavan korkeammaksi kuin keskimääräinen syntymäluku antaa odottaa johtuen nuoremasta väestöstä siitäkin huolimatta, että elinajanodote romaneilla on kymmenen vuotta matalampi kuin muulla väestöllä. Vuonna 2010 YK:n kehitysohjelma UNDP:n mukaan Unkarin arvioitu romaniväestö on 520 000 – 650 000 henkilöä. (Mannila, ym. 2010, 61.)

Yleisesti voidaan todeta, että romanien integroiminen Keski- ja Itä-Euroopan maihin on haasteellista. Syitä tähän ovat muun muassa alhainen työllisyystaso, suurempi riippuvuus sosiaaliturvasta sekä matala koulutuksen taso, joten heillä on alhaisemmat mahdollisuudet työllisyyteen sekä suurempi mahdollisuus työllistyä puolittain laittomiin tai laittomiin töihin. (Mannila, ym. 2010, 16.)

3.3 Yleisimmät ilmiöt huono-osaisuuden taustalla

KUVIO 1. Geza Ötvös in kuvio romanien tärkeimmistä ongelmista (muokattu)

Romanien kohtaamat tärkeimmät ongelmat on laatinut kuvion muotoon romani ja romanialaisen kansalaisjärjestö Wassdasin johtaja Géza Ötvös. Hänen luettelo ongelmista, joita romanit kohtaavat ja keinoista, joilla niihin voitaisiin puuttua, ovat käytännölläheisiä ja realistisia. Usein on totuttu asettamaan romanit uhreiksi. Ötvös ei kuitenkaan halua syyttää ongelmista ainoastaan rasismia ja hallituksen (tässä Romanian) poliittisen tahdon puutetta, vaikkei näitä tekijöitä pidä väheksyäkään. Hänen mukaansa pitäisi laatia laajakantainen strategia, johon liittyvät lainsäädäntötyö, avokätiset ja kohdennetut sosiaalitutkijajärjestelmät sekä innovatiivinen lähestymistapa koulutukseen. Jokainen Géza

Ötvösin mainitsemasta ongelmasta vaikuttaa toinen toisiinsa ja ongelmia pitääkin alkaa ratkomaan kokonaisuutena, ei yksitellen. (Pogány 2005, 184–185.)

Yhtäaikainen puuttuminen romanien köyhyyden moninaisiin ja toisiinsa liittyviin syihin vaatii molemminpuolista lähestymistapaa. (Geza Ötvös.)

Romanikulttuuri ja romanien taiteellinen panos ongelmana tarkoittaa sitä, että romanit ovat yleisesti ottaen kansa, jolla ei ole kovin syvällistä tuntemusta omasta historiastaan. He myös asuvat usein yhteiskunnassa, jossa valtaväestö ei tunne heidän menneisyyttään eivätkä ole kiinnostuneita siitä. Koska romaneilla itsellään ei ole tietoa omasta historiasaan tai jopa tavoistaan ja perinteistään, vaikuttaa se heihin kielteisesti ja heidän omanarvon tuntosaa laskee. Lisäksi heihin vaikuttaa kielteisesti sosiaalinen ja taloudellinen syrjäytyminen useissa Keski- ja Itä-Euroopan maissa. (Pogány 2005, 186.)

Taiteellinen panos kuvastaa romaneille ominaista tapaa säilyttää kulttuuriaan, niin luovaa taidetta kuin musiikillista ilmaisuakin. Taiteet, musiikki, maalaaminen, tanssi ja kirjallisuus tarjoavat romaneille keinon itsensä ilmaisuun ja väylän kommunikointiin valtaväestön kanssa. (Pogány 2005, 186.)

Ötvös huomasi *yhteisökasvatuksen* olevan ongelman hänen työskennellessään köyhien romaniyhteisöjen parissa. Erityisesti siirtokunnissa asuvien romanien kohtaamista ongelmista osaa pystyi helpottamaan vain sosiaalikasvatuksen turvin. Joillekin romaniyhteisöjen kouluttamattomille ryhmille on elintärkeää opettaa elämän perusasioita, kuten terveyteen, ravintoon ja perhesuunnitteluun liittyviä asioita. Romaniyhteisöissä yhteisökasvatuksen tarvetta ei pitäisi koskaan laiminlyödä eikä vähätellä. (Pogány 2005, 187.)

Tiedotusvälineet luovat ongelmia ja asettavat romanit huonoon valoon. Romaneista annettu kuva on usein negatiivinen ja muokkaa valtaväestön asenteita yhteiskunnassa. Romaneiden tekemistä rikoksista uutisoidaan paljon ja usein viitataan heidän etniseen taustaansa, jolla taas vahvistetaan yleistä olettamusta heidän ”synnynnäisestä rikollisuudesta”. Tätä ongelmaa voidaan muuttaa vain muuttamalla viestinnän antamaa kuvaa romaneista. (Pogány 2005, 187.)

Tässä *romanipolitiikalla* tarkoitetaan romanien osallistumattomuutta poliittiseen päätöksentekoon. Romaneilla on paljon ääniä, mutta useat jättävät rekisteröitymättä ja näin ollen eivät voi äänestää. Tietämättömyys poliittisista asioista ja keskittyminen romaneil-

le välittömämpiin huolenaiheisiin ilmenee melko vähäisenä osallistumisena poliittiseen prosessiin. Osallistuminen ja vaikuttaminen olisivat romaneille kuitenkin tärkeää ja yksi selvä väylä vaikuttaa. (Pogány 2005, 188.)

Romanilasten koulutus on tällä hetkellä huonolla mallilla. Sen parantaminen olisi elintärkeää ja saattaisi olla avainasemassa romanien sosioekonomisen aseman muutoksen puolesta. Romanioppilaita, jotka käyvät keskiasteen koulua tai suorittavat sen tai jopa jatkavat yliopistoon tai ammattikorkeakouluun, on erittäin vähän. Vuoden 1995 paikkeilla Unkarissa tehdyn tutkimuksen perusteella vain 2 % 25–29 -vuotiaista romaneista oli käynyt keskiasteen opinnot loppuun. Korkea-asteen koulutuksiin Unkarissa jatkoi noin 0,2 % romaneista. Muutos romanien koulutustasossa todennäköisesti saavutetaan vain opettajien ja opetusviranomaisten koulutuksella ja uudelleen koulutuksella kaikkialla Keski- ja Itä-Euroopassa. Opettajilla on ollut vaatimattomat odotukset romanioppilaiden pärjäämisestä koulussa tai ongelmia on ilmennyt kulttuurikontekstissa, kun romanioppilaat eivät ole käyttäytyneet odotetusti luokassa. Myös vanhempien asennoituminen koulutuksen tärkeyteen on hyvä saada muuttumaan, kuitenkin enemmän kannustin- kuin seuraamusjärjestelmän avulla. (Pogány 2005, 188–190.)

Köyhyyden nujertaminen on oletettavasti suurin haaste romaneille ja yhteiskunnalle. Romanien köyhyyden syyt ovat moninaiset ja ne kytkeytyvät selvästi toisiinsa. Niillä on taipumus voimistaa toisiaan köyhyyden ja syrjäytymisen noidankehässä. Usein romanien vaikeudet päästä työmarkkinoille johtuvat matalasta koulutustasosta, maantieteellisestä eristäytyneisyydestä sekä romanien kohtaamasta syrjinnästä. Ongelmien juuret nivoutuvat toisiinsa, jolloin ei tule keskittyä vain romanien köyhyyteen vaan kokonaisvaltaisesti kaikkiin ongelmiin. (Pogány 2005, 190.)

Rasistiset väkivaltaisuuDET ovat olleet toistuva piirre monissa entisissä kommunistimaisissa. *Rasism*in vähentäminen vaatii työtä ja asenteiden muutosta. Aiemmassa kappaleessa mainituilla tiedotusvälineillä on rasismin vastaisessa taistelussa suuri merkitys. Myös koululla on valtaa tahollaan lisätä tietoisuutta romanien lahjakkuudesta musiikin, taideteen, käsiteollisuuden ja kaupan alalla. Kansalaisyhteiskunnat, muun muassa kirkot voisivat olla aktiivisempia romanivastaisuuden vastaisessa kamppailussa. Poliisi ja rikosoikeusjärjestelmä voisivat auttaa rasismin nujertamisessa käsittelemällä romaneja kohdanneet väkivaltaisuuDET ja rikokset niiden vaatimalla vakavuudella. Romanivastaisen rasismin vähentäminen ja ennakkoluulojen kyseenalaistaminen on pitkäkestoinen han-

ke, joka vaatii paljon työtä. Keski- ja Itä-Euroopan maiden on opittava suvaitsemaan paremmin kulttuurista, uskonnollista ja etnistä erilaisuutta. Romaneille tulisi taata yhtäläinen oikeus elämään ilman syrjintää, aineellista epävarmuutta ja rassistisia hyökkäyksiä. Romanien ei pidä joutua muuttumaan valtaväestöksi tullakseen kohdelluiksi kunnioittavasti. (Pogány 2005. 193–194.)

Romaneiden tilanne oli Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen sama niin Unkarissa kuin muuallakin Euroopassa. Siirtyminen demokratiaan ja markkinatalouteen oli tervetullutta ja hyödytti monia, mutta mukanaan se nosti sekä etnisen tietoisuuden että nationalistiset jännitteet. Joissain myöhäiskommunistisissa maissa romanit olivat uhreja molemmissa vaikeissa muutoksissa, markkinataloudessa he menettivät elinkeinonsa ja nationalismi teki heistä syntipukkeja. 1990 – luvun alussa romanit olivat lukuisten väkivaltaisten joukkohyökkäysten kohteena. Nämä väkivaltaiset tunteenpurkaukset romaneita kohtaan yhdistettynä heidän hirveisiin sosioekonomisiin oloihin loivat vahvan sysäyksen heidän siirtymiseksi länteen päin. Useat romanit, jotka pyrkivät turvapaikkaan länteen, kohtasivat samanlaista kohtelua ja väkivaltaa vieläpä yhä useammin surmaan asti. (Roma Rights 2009, 5.)

Viisitoista vuotta myöhemmin tilanne saattaa näyttää samalta, mutta sitä se ei ole. Se on monelta kannalta erilainen ja itse asiassa tilanne on vaarallisempi. 1990 – luvun alussa Euroopassa oli lähinnä nimellisiä, improvisoituja väkivaltayhteisöjä romaneja vastaan. Tuolloin yhteiskunnat olivat juuri ja juuri saaneet revittyä itsensä kommunismin ikeestä irti eivätkä uudet lait olleet vielä juurtuneet niihin. Nykypäivänä toiminta on hyvin organisoitunutta, Euroopan eri kaupungeissa pidetään vihapuheita ja yllytetään väkivaltaan romaneja vastaan. Nämä ääriliikkeet on helppo tunnistaa, koska romanivastainen vihapuhe tukee avoimesti heidän toimiaan, toisin sanoen nämä organisaatiot ovat äärioikeistolaisia puolueita tai äärimmäisiä organisaatioita tai liikkeitä. (Roma Rights 2009, 6.)

Yksi Unkarin kohutuimmista äärioikeistolaisista puolueista on Jobbik, joka ei ole soluttautunut vain akateemisiin piireihin ja yliopistoihin, vaan myös viranomaisiin, joiden kautta se voi vahingoittaa maan vähemmistöjä parhaiten. Jobbikin salaliittoteoriat saivat suosiota jo ennen vaalimenestystä, teoriat olivat vähemmistövastaisia muun muassa juutalaisia kohtaan. Paikalliset asiantuntijat kertovat, että unkarilaiset eivät pidä tällaisia ajatuksia antisemitistisinä vaan reaalipolitiikkana. Unkarilaisten kansallinen ajattelutapa

ei perustu samaan kuin Länsi-Euroopan, jossa demokratia on erittäin keskeinen käsite, vaan se keskittyy ajattelemaan enemmän ihmisten rotua ja alkuperää. Valitettavasti viranomaisille ilmoitetaan edelleen vain kaikista pahimmat romaneihin kohdistuneet rikokset, arvion mukaan vähintään yksi romanimies pahoinpidellään joka päivä. Romanit ilmoittavat poliiseille vain vakavista rikoksista ja tekevät näin itsestään Jobbikin kannattajien maalitaulun ainoastaan silloin, kuin heidän henkensä on uhattuna. (Bjurwald 2011, 122–123.)

3.3.1 Syrjintä huono-osaisuuden luojana

Romaneiden ajatellaan usein olevan rikollisia ja laiskoja, jotka eivät halua tehdä töitä vaan ennemminkin tekevän rikoksia. He ovat äänekkäitä, pukeutuvat eri tavalla ja saavat usein paljon lapsia. He ovat usein myös kouluttamattomia ja siitä syystä jäävät työmarkkinoiden ja yhteiskunnan ulkopuolelle. Harva arvostaa heidän tapojaan tai kulttuuriaan, esimerkiksi muusikoita, jotka ovat olleet lahjakkaimpia kautta aikojen tai vanhempien ihmisten kunnioittamista ja siisteyttä.

Romaneja on syrjitty kautta aikojen ja syrjinnälle on useita eri syitä. Heistä on pyritty tekemään syntipukkeja omaan huono-osaisuuteensa vähättelemällä muiden osallisuutta syrjintään. Kommunismien jälkeisen ajan yhteiskunnat eivät ole sopeutuneet romanivähemmistöihinsä. Kommunismien jälkeen jokainen alueen maa on osana demokratisoimisprosessia sitoutunut perustuslaissaan suojelemaan yksilön oikeuksia. Unkarin uudistettu perustuslaki lupaa Unkarissa asuville kansallisille ja etnisille vähemmistöille oikeuden kuulua olennaisena osana valtioon. Unkari on myös luvannut suojella samojen vähemmistöjen oikeuksia. Mustalaisvastaisuus nouseekin osin kansalaisista eli mitä tavalliset ihmiset heistä ajattelevat tai mitä he keskenään puhuvat. (Pogány 2005, 97–98.)

Usein syrjinnän perimmäiset syyt yhteiskunnan tasolla viittaavat hallitukseen, joka ei ole vuosiin uskaltanut puuttua romaniongelmaan. Romaniongelmallla tarkoitetaan sitä, että enemmistöyhteiskunta ei kohtaa romaneja fyysisesti, koska osaltaan heidät on eristetty yhteiskunnan toimesta ”omille alueilleen”. Useat romanit menettivät vakinaistamattomat työpaikkansa vuoden 1989 seurauksena eivätkä tämän jälkeen saaneet uutta työtä, vaan jäivät työttömiksi. Tämän vuoksi tavalliset unkarilaiset eivät ole tekemisissä

romanien kanssa omilla työpaikoillaan. Romaneja ei myöskään tapaa koulussa, sillä useat romanit joutuvat syystä tai toisesta eri kouluihin tai heidät erotellaan ”omiin” kouluihinsa. Koska romanit asuvat erillisissä getoissa, voidaan havaita, että unkarilaiset eivät kohtaa romaneita arjessaan juuri missään. (Bjurwald 2005, 125.) Romanien ihmisoikeuksia ajavilta ihmisoikeusohjelmilta puuttuu lähes poikkeuksetta suurten ihmismassojen arvokas tuki, romanien oikeuksien puolestapuhujia on liian vähäinen määrä. (Pogány 2005, 101.)

Haastatteluissa ja kirjallisuudessa, näkemässäni ja kokemassani, kaikessa kuuluu sama ääni. Poikkeuksen tekevät ihmiset, jotka työskentelevät jollain tavalla romaneiden parissa heitä auttaakseen. Heillä asenne on enemmän rohkaiseva, kannustava ja hyvään uskova kuin muilla. He kertovat haluavansa antaa romaneille mahdollisuuden sekä oikeuden integroitua yhteiskuntaan, mutta ihmettelevät miksi romanit eivät itse tee mitään asioiden eteen. Todennäköistä kuitenkin on, että romanit ovat joutuneet satoja kertoja pettymään kantaväestön toimintaan; syrjintään ja eristämiseen. Uskon, että luottamus on mennyt molemmin puolin ja sitä on erittäin vaikeaa palauttaa. Romanit ja kantaväestö ovat asetettu tai he ovat asettautuneet vastakkain. Harva työnantaja haluaa palkata romania töihin, vaikka romani olisi ahkera ja luottamuksen arvoinen saadessaan työmahdollisuuden.

Muutos kestää kauan ja kuten useat haastattelemani ihmiset ovat kertoneet, muutoksen on lähdettävä – ei vain ruohonjuuri tasolta, vaan isommista kokonaisuuksista, päättäjistä sekä politiikasta, jossa on pakko tapahtua muutoksia, jotta tasa-arvo ja suvaitsevaisuus nostaisivat vähitellen päätään.

2000 – luvulla radikaali liberaali puolue yritti tehdä romanikysymykselle jotain, mutta romanit ymmärsivät aikeet väärin ja asettuivat puolustuskannalle. He alkoivat käyttää rotustatusta väärin, puolustuksena asemalleen. He sanoivat, etteivät voineet mennä töihin koska olivat romaneita, he käyttivät taustaansa kilpenä yhteiskuntaa vastaan. (Haastatellut unkarilaiset 2014.)

3.3.2 Työttömyys ongelmana

Tämän hetken työttömyyden ymmärtämiseksi on katsottava taaksepäin historiaan, jotta romanien työttömyyttä pystyy ymmärtämään kokonaisvaltaisemmin. Valtion sosialisti-

sen hallinnon aikana vuosina 1949 – 1989 romanit olivat muodollisesti työllistettyjä, johtuen silloisesta työvoimavaltaisesta teollisuusteknologiasta, näin sosialistinen hallitus sai käsitteen täystyöllisyydestä yhteiskunnassa täytettyä. Romanit työskentelivät kaikista alhaisimmissa ja huonopalkkaisimmissa töissä. Vuoden 1989 jälkeen romaneiden työllisyystilanne muuttui radikaalisti. Useimmat heistä, jotka olivat olleet työllistettyjä, menettivät työpaikkansa. Romaneiden työllisyys laski vuoden 1984 ja 2003 välisenä aikana 48 % ja oli vuonna 2003 vain 29 %. Vuonna 1984 77 % työikäisistä romaneista työskenteli, vuonna 1989 67 %, vuonna 1993 vain 31 % ja vuonna 2003 enää 29 % olivat töissä. (Mannila, ym. 2010, 62.)

Kertesi (2005) esitti kattavan katsauksen romaneiden työttömyyden syistä ja seurauksista järjestelmän muututtua. Hänen mukaansa matala työllisyystaso on stabiloitunut tila, vain 30 % 15 – 49 vuotiaista on työllistynyt vuoden 1993 jälkeen. Syyt ovat moninaisia: samoin kuin koko unkarin väestöstä, myös osa romaneista hyödynsi varhennettua eläkettä. Työikäisillä romaneilla, jotka menettivät työnsä vuosina 1989 – 1993, ei ollut mahdollisuutta palata työmarkkinoille, koska heiltä puuttuivat edellytykset eikä töitä ollut tarjolla. Näin ollen suurimmasta osasta tuli pitkäaikaistyöttömiä.

Nuoret, jotka olisivat halunneet työmarkkinoille, ovat yhtä toivottomassa tilanteessa; he eivät löydä pätevyyttään vastaavaa työtä eivätkä tule palkatuiksi myöskään syrjinnän vuoksi. Tärkeä selittävä tekijä romanityöttömyyden taustalla on romaneiden epävakaisuus työntekijöinä. Työpaikoilla on suuri vaihtuvuus romaneiden keskuudessa, Kertesi arvioi, että 40 % työpaikan saaneista työttömistä romaneista tulee menettämään työpaikkansa kahdessa vuodessa. (Mannila, ym. 2010, 62.)

Vuosittainen arvio työpaikkojen menetykseen työikäisten romanien parissa on noin 25 – 30 %. Tähän on olemassa kaksi syytä: romanit ovat usein työllistettyjä paikkoihin, joissa työntekijöiden vaihtuvuuden kustannukset ovat alhaiset; esimerkkinä työn alhainen laatu tai ammattitaidoton työ rakennusteollisuudessa. Lisäksi useat romanit työskentelevät julkisesti rahoitetuissa työllisyysohjelmissa, jotka ovat tyypillisesti luokiteltu lyhytkestoisiksi ja aliarvostetuiksi töiksi. (Mannila, ym. 2010, 62.)

3.3.3 Poliitiikka vaikuttajana huono-osaisuuteen

Unkarin nykyinen hallitus on ”oikeistolainen” hallitus, johon kuuluu myös äärinationa-
listeja. Heidän politiikassaan Unkari nähdään ”Suur-Unkarina”, johon kuuluu unkarilai-
set herraskansana. Muut ovat osana vähemmistöjä ja alistetussa asemassa, tähän vä-
hemmistöön kuuluvat myös romanit. Raja-aidat ovat selkeämpiä ja ihmisten eriarvos-
taminen lähtee jo hallituksen ajattelusta. Tälläkin hetkellä Unkarin hallituksen hallitus-
paikoista 2/3 pitää puolue, joka muun muassa lupaa tehdä asioita perheiden hyväksi.
Unkarissa on kuitenkin herännyt paljon kysymyksiä siitä, kelpaako avun ja tuen piiriin
perhe kuin perhe? Usein halutaan auttaa vain unkarilaisia perheitä, sillä laajasti usko-
taan, että usein romaniperheiden ongelmat ovat itse aiheutettuja.

Verkkolehti Kansan Uutiset kirjoittaa 10.2.2013 lehdessään Unkarin oikeistosta, jossa
Fidesz – puolueen perustajajäsenen ja maan pääministerin Viktor Orbánin läheinen ys-
tävä Zsolt Bayer vaativat Magyar Hirlap –lehdessä ”lopullista ratkaisua mustalaisky-
mykseen”.

Huomattava osa mustalaisista ei kykene yhteiseloön. He eivät ole kelvollisia elämään ihmisten keskuudessa. Nämä mustalaiset ovat eläimiä ja he käyttäytyvät kuin eläimet... He eivät pysty inhimilliseen kommunikointiin. Sekavaa mölinää virtaa heidän elämellisistä kalloistaan... Näillä eläimillä ei pitäisi olla olemassaolon oikeutta. Ei mitenkään. Tämä on ratkaistava... välittömästi ja keinoja kaihtamatta. (Zsolt Bayer 2013.)

Kolumni kirjoitettiin Szigethalomissa käydyin kapakkatappelin seurauksena, jossa oli osallisena myös romaneja. Kahta miestä puukotettiin, mutta kukaan ei kuollut. Fideszin tiedottaja kuitenkin ilmoitti, ettei puolue ota kantaa kirjoitukseen, sillä kirjoittaja on ilmaissut mielipiteensä kolumnistina eikä puolueen jäsenenä. Kuitenkaan näin radikaalia kolumnia tuskin kirjoittaisi romanien asioiden puolestapuhuja. (Kansan Uutiset 2013.)

Harvardin yliopiston ’FXB Center – terveyden ja ihmisoikeuksien laitos’ raportoi vuonna 2014 otsikolla ”Romanivastainen väkivalta Unkarissa kasvaa kiihtyvällä tahdilla”. Raportin tarkoituksena on herätellä YK:ta (Yhdistyneet Kansakunnat) ja kansanvälisiä yhteisöjä kehittämään toimia romaniväkivaltaisuuksia vastaan. Raportissa kerrotaan, että romanivähemmistöt kokevat Keski-Euroopassa ennennäkemättömän määrän väkivaltaa ja syrjintää. Vaikka ennakkoluulot romaneja vastaan ovat levinneet kaikkialle

Eurooppaan, raportissa kerrotaan, että Unkari on maahanmuuttajavastaisempi ja vihamielisempi vähemmistöille kuin muut Euroopan maat. Viimeisen viiden vuoden aikana Unkarissa perustetut ryhmät sekä viharikokset romaneja ja muita vähemmistöjä vastaan, ovat kuvanneet hyvin kasvavaa sosiaalisen ja taloudellisen syrjäytymisen ilmapiiriä. (FXB Center 2014.)

Vuonna 2011 tehdyn kyselyn (Tárki, Social Research Institute Inc.) mukaan 60 % unkarilaisista uskoo romaneiden rikollisuuden kulkevan heidän veressään. Saman kyselyn mukaan 40 % on sitä mieltä, että on soveliasta jättää romanit joidenkin pubien ja baarien ulkopuolelle. Nämä laajalle levinneet asenteet auttavat selittämään Jobbik puolueen suosiota ja poliittista vahvuutta. Se on maan kolmanneksi suurin puolue pitäen 43 paikkaa Unkarin Hallituksen 386 paikasta. Jobbik kuvailee itseään ”Periaatteelliseksi, konservatiiviseksi ja radikaalisti isänmaalliseksi Kristityksi puolueeksi”, mutta kriitikot sanovat Jobbikin olevan radikaali organisaatio, jonka kohteena ovat vähemmistöt. (Code Switch 2014.)

Kyselyn mukaan vähemmistövastaisella ilmapiirillä on haitallinen vaikutus romaneihin. Politikkojen sekä muiden julkisuuden henkilöiden vihapuhe on osaltaan fyysistä ja psyykkistä väkivaltaa näitä marginaalissa eläviä vähemmistöjä vastaan. European Romani Rights Center on tilastoinut 7 aikuisen ja 2 lapsen kuolleen romaneihin kohdistuneissa hyökkäyksissä vuosina 2008 - 2012. (Code Switch 2014.)

Sasa Woodruffin artikkelissa ”*Increased Hostility Against Jews and Roma in Hungary*” selviää Euroopan Unionin romani- ja vähemmistö ongelmien parissa viidentoista vuoden ajan työskennelleen Margareta Matachen mielipiteitä syrjinnästä. Matache toivoo Euroopan unionin ottavan askeleen auttaakseen väkivallan ja syrjinnän vähentämisessä. Hän toivoo väkivallan loppuvan ja vähemmistöjen voivan elää turvallista elämää Unkarissa niin kaupungeissa kuin maalla heidän kylissään. Hänen mielestään Euroopan unionin on keksittävä seuraamukset maille, jotka vahingoittavat EU:n ihmisoikeuksien lakia. Matache toivoo tämän kaltaisten raporttien herättävän huomiota myös Yhdysvalloissa, jotta kansainvälinen yhteisö asettaisi Unkarin kaltaisille maille paineita myönteisemmäksi yhteiskunnaksi siirtymisestä. Unkari on yksi näistä Itä-Euroopan maista, muita ovat mm. Romania ja Bulgaria, missä vähemmistöjen tai kantaväestön lapsilla ei ole mahdollisuutta oppia ennakkoluuloista. Jos lapset oppisivat jo kouluissa kulttuurien

moninaisuudesta, olisi mahdollista myös vähentää ennakkoluuloja vähemmistöjä kohtaan. (Code Switch 2014.)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

4.1 Tutkimusaineisto ja menetelmät

Aloitin tutkimusaineiston keruun heti vaihto-opiskeluvuoden alussa. Loin verkostoja, jotka mahdollistivat pääsyn romaneiden lähelle. Tavoitin myös muita asiasta kiinnostuneita, kuten Budapestissa sijaitsevan Eötvös Lorandin yliopiston professorin Anna Csongorin sekä Helsingin yliopiston vanhemman tutkijan, dosentti Katalin Miklóssyn, joilla oli vahvat näkemykset romanikysymyksiin.

Tutkimusmenetelminä käytin haastattelua, avointa kyselylomaketta sekä havainnointia ja valokuvaamista. Nämä valikoituivat menetelmiksi siitä syystä, että halusin antaa vastaajille vapauden avata heidän ajatuksiaan. Tiukalla kyselylomakkeella olisin voinut saada liian mustavalkoisia vastauksia, joita en halunnut. Avointen kysymysten muodossa sainkin laajoja vastauksia, joka jätti itselleni mahdollisuuden myös haastattelun ohessa lisäkysymysten tekemiselle. Henkilöt, joita en päässyt haastattelemaan (kaksi tutkimukseen osallistunutta) saivat kyselylomakepohjan, joihin he vastasivat, onnekseni laajasti ja perusteellisesti.

Aineistonkeruumenetelmiä romanien parissa jouduin miettimään sitä kautta, mitkä olisivat kielimuurin vuoksi mahdolliset toteuttaa. Tulkin ansioista sain järjestettyä haastattelut sekä lapsille valokuvauskurssin. Kurssin avulla sain heidät ottamaan kuvia arjestaan ja kuvien avulla on mahdollista analysoida muun muassa heidän elinolojaan. Sain myös itse valokuvata yhden perheen kotona ja kirkon kerhotilalla lapsia sekä yhteistä toimintaa. Vanhemmilta, lapsilta sekä kerhotilan työntekijöiltä on luvat kuvaamiseen ja kuvien käyttöön opinnäytetyössä. Havainnointi onnistui mielestäni hyvin, koska tässä tapauksessa havainnointiin ei vaikuttanut kuultu puhe, ainoastaan se mitä näin omin silmin - erikielisyyden vuoksi en ymmärtänyt mitä lapset puhuivat joko minulle tai keskenään.

Osallistuvuus on keskeistä suuressa osassa kvalitatiivisia tutkimuksia. Kenttätyö on erityinen tapa päästä läheisiin kosketuksiin tutkittavan väestönryhmän kanssa. Laadullinen tutkimus tarkoittaaakin nykyään monimuotoista tutkimustapojen kirjoa jo käytettä-

vissä olevien aineistojen puolesta, puhumattakaan tutkijan luovasta mielikuvituksesta ja uusista tutkimuksen toteuttamisen ideoista. (Eskola & Suoranta 1999, 16.)

4.2 Tutkimukseen osallistujat ja toteutus

Tutkimus on jaettu osiin, jossa ensimmäisessä osassa haastattelin Eötvös Lorand yliopiston professoria Anna Csongoria, joka on työskennellyt romaneiden parissa unkarissa 40 vuoden ajan sosiaalityöntekijänä. Haastattelin lisäksi Helsingin yliopiston vanhempaa tutkijaa, dosentti Katalin Miklóssya, joka on työskennellyt romaneiden koulutautumista tukevassa projektissa. Sain näiden haastattelujen lisäksi kattavat vastaukset kyselyyni eräältä ihmisoikeusaktivistilta Budapestista käsin, hän työskentelee kansalaisjärjestössä edistäen romanien asemaa unkarilaisessa yhteiskunnassa. Suomessa haastattelin vielä kahta unkarilaista heidän asenteistaan romaneita kohtaan kantaväestön (tutkimuksessa olen nimennyt heidät ”peruskansalaisiksi”) näkökulmasta.

Tutkimus jatkui romaniperheiden vanhempien haastatteluilla. Haastatteluissa pyrin selvittämään heidän näkökulmaansa ja kolmannessa vaiheessa otan käyttöön samojen perheiden lasten ottamat valokuvat. Mukaan tutkimukseen pyysin neljää perhettä ja näiden perheiden lapsien toivoin myös osallistuvan arjen valokuvaamiseen, mutta lopulta tutkimukseen mukaan lähti vain kolme perhettä, joista kahdelta sain haastattelun. Valokuvat sain kolmen perheen lapsilta.

Tutkimus lähtee etenemään kantaväestön haastatteluista kohti romaneiden haastatteluja, päättyen romanilasten ottamiin valokuviin. Tutkimuksen pääteemana oli selvittää mistä romaneiden huono-osaisuus unkarilaisessa yhteiskunnassa johtuu. Suuressa osassa toimivat lasten ottamat valokuvat, koska halusin tuoda romanit lähelle lukijaa ja kuvia analysoimalla pyrin etsimään vastauksia tutkimuskysymykseen.

Ennen valokuvien ottoa olin suunnitellut ja pitänyt lapsille lyhyen kurssin valokuvaamisesta sekä kuvien tarkoituksesta ja määrittelyt myös osa-alueet, joista kuvia otetaan. Osa-alueet ovat koti, perhe, lelut ja koulu/vapaa-aika. Suunnitelman mukaan jokaisesta osa-alueesta olisi otettu noin 5 kuvaa, yhdessä kamerassa on yhteensä 27 kuvaa. Jokainen lapsi sai oman kameran käyttöönsä. Todellisuudessa suunnitelma ei täysin toteutu-

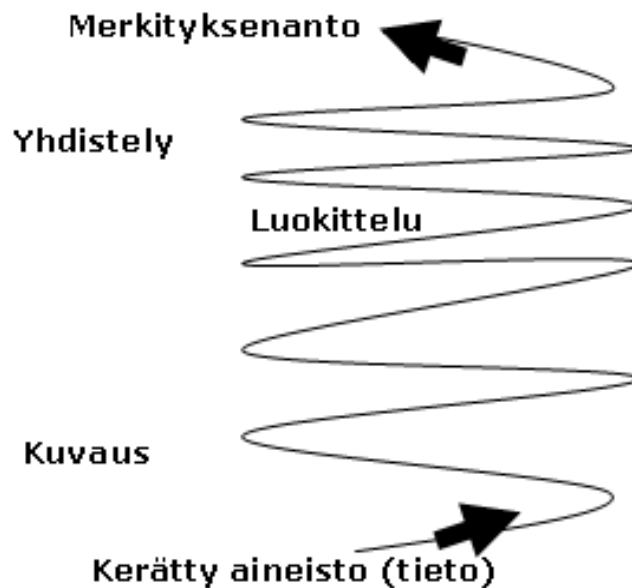
nut, mutta suunnitelma oli lapsille vaativa huomioiden, että heistä jokainen sai ottaa valokuvia elämänsä ensimmäistä kertaa.

Tällaisella monivaiheisella ja osallistavalla tutkimuksella uskoin saavani kokonaisvaltaisemman kuvan romaneiden tilanteesta sekä perheiden elämästä myös romanien omin silmin. Samalla oli mahdollista saada myös lapset osallisiksi tutkimukseen. Lapset ja perheet olivat todella otettuja saadessaan olla mukana. Vaikka alkuun lapsia oli vaikeaa suostutella mukaan valokuvaukseen, kurssin edetessä useampi lapsi olisi ollut innokas kuvaamaan arkeaan.

Sain työntekijöiltä varoituksen jo suunnitteluvaiheessa, joka kuului ”varaudu jokaisen kameran häviämiseen”. Sain jokaisen kolmesta kamerasta takaisin, liekö lupaus kuvien saamisesta lapsille itselleen toiminut motivaationa, mutta olin ylpeä heistä. Yksi kamera oli palautuspäivään mennessä ”hävinnyt” eikä tyttö tiennyt minne se olisi voinut joutua. Tulkkini jutellessa tytön kanssa selvisi, että tämän kurssille osallistuneen tytön pikkuvelli oli kuulemma varastanut kameran ja ottanut kaikki kuvat kerralla. Kun sain kameran takaisin ja vein kuvat kaikesta huolimatta teetettäväksi, huomasin että kuvat olikin ottanut tytön riehakas pikkusisko, jonka käytökseen jouduttiin talolla usein puuttumaan huonon käytöksen vuoksi. Kuvissa näkyi muutamia tuttuja lapsia talolta ja tutkimuksen kannalta olin erittäin tyytyväinen tuon kameran muutamiin onnistuneisiin otoksiin.

4.3 Aineiston analyysi

Analysoin aineistoa laadullisen aineiston analyysin kautta. Se alkoi tutkimusaineiston keruuna sekä sen analysointina ja itselläni muun muassa päiväkirjaa apuna käyttäen. Aineisto on hyvä tarkastella tutkimuskysymyksiä apuna käyttäen, vastaako kerätty aineisto siihen mihin haluttiin? Itselläni tutkimusaineisto koostuu haastatteluista, kyselylomakkeista, havainnoinnista ja valokuvista. Haastavaksi työssäni aineiston analysoinnin kannalta olen kokenut aineiston yhdistelyn eheäksi kokonaisuudeksi. Teorian kautta aineistoon löytyy merkitys, joka kokoaa kuitenkin työn kasaan.

KAAVA 1. Laadullisen aineiston analyysi (TAMK 2014)

Tutkimukseni on lähtökohtaisesti aineistolähtöinen tutkimus, jossa induktiivisuus on suurena osana. Pienen pienistä havainnoista olen lähtenyt rakentamaan suurempaa kokonaisuutta ja keskittymään suurempiin yhteiskunnallisiin kysymyksiin Unkarin romaneiden elinoloista puhuttaessa.

Lähden analysoimaan aineistoani aineistolähtöisesti eli sisällöstä käsin. Suunnitelmissani on lähteä liikkeelle purkamalla auki vanhempien haastattelut ja kirjoittamalla ne puhtaaksi sekä analysoimalla niitä. Mitä he kertovat, kuinka kuulen heidän äänensä? Entä minkälaisia kysymyksiä esitän aineistolleni. Selviääkö aineistostani vastaus tutkimuskysymykseeni? Miksi romaniperheiden asema on niin huono Unkarilaisessa yhteiskunnassa? Aineistostani halusin saada selville lasten näkökulman romanina, kuinka he näkevät elämänsä omien silmiensä kautta. Halusin kuulla myös romanivanhempien mielipiteen, miksi asiat ovat niin huonosti ja lisäksi ammattilaisten näkökulman, miksi he näkevät tilanteen Unkarissa sellaisena kuin se on ja voiko asialle tehdä mitään. Aion käyttää teoriaa kulkemassa tutkimustulosten rinnalla.

Lasten ottamia kuvia sain 3x 27kpl, eli yhteensä 81kpl, rajasin näitä kuvia sen mukaan mitä kuvista saan parhaiten irti tutkimukseni kannalta. Tällöin annan merkityksen tietyille ilmiöille, jotka saattavat toistua lasten ottamissa kuvissa. Koska laadullisen aineiston analyysissä tutkijan odotetaan yllätyvän tai oppivan uutta pyrin siihen, että en aseta

liian vahvoja ennakko-oletuksia ja annan kuvien todella yllättää minut tutkijana. Näin itse asiassa on jo käynyt, koska olen kuvat nähnyt ja niistä yllättynyt.

5 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Lähtiessäni selvittämään vastauksia tutkimuskysymyksiini, pohdin keneltä saan luotettavimmat vastaukset. Sain kontaktin yliopiston kautta tutkijoihin tai muuten romaneiden kanssa työskennelleisiin ihmisiin (muun muassa ihmisoikeusaktivisti kansalaisjärjestöstä), joilla oli luotettavaa näkemystä aiheesta. Halusin haastatella myös ”peruskansalaisia” (tässä käytän tätä nimitystä erottamaan unkarilaiset, joilla ei ole syvempää sidettä romaneihin), jolla selvitin mahdollisia näkemyseroja heidän ja ammattilaisten (ihmisten, joilla on ammattimaisempaa käsitystä romaneiden oloista) välillä. Sain myös tutkimuksen aikana mahdollisuuden haastatella romaniväestön edustajia sekä sain osallistettua romanilapset valokuvausprojektiin. Tällä mahdollistin romanien oman äänen kuulumisen tutkimuksessani ja valokuvien avulla saan myös esitettyä lukijoille konkreettisesti maisemat ja henkilöt, joiden parissa sain olla.

Tutkimuksen tulokset esittelen seuraavassa järjestyksessä; ensimmäisessä luvussa 5.1 ”*Kantaväestön näkökulmia*”, avaan peruskansalaisten ja yliopiston dosentin ja professorin sekä ihmisoikeusaktivistin haastattelut ja kyselyiden tulokset yhdeksi luvukseen, jossa olen jäsentänyt eri osa-alueita alaotsikoiden avulla, jotta lukijan on helpompi hahmottaa haastatteluiden keskeisimmät tulokset aihealueittain. Seuraavassa luvussa 5.2 ”*Arki romanin silmin*” kerron romaneiden haastatteluista ja heidän oman näkemyksensä asemastaan unkarin yhteiskunnassa. Kolmannessa luvussa 5.3. ”*Valokuva-tutkimus*” pääosassa ovat romanilasten ottamat valokuvat, joista olen valinnut sellaiset kuvat, jotka mielestäni kertovat eniten heidän elinoloistaan tai elämästään ylipäänsä. Näitä valitsemiani valokuvia olen analysoinut kontekstissa tutkimuskysymyksiin.

Järjestys, jossa tuloksia käsittelen, pohjautuu ajatukseen, jossa etenen kantaväestön mielipiteistä ja haastatteluista kohti kohderyhmää, romaneiden haastatteluja. Viimeisimpänä esittelen konkreettisimman osuuden, valokuvat, jotka kokoavat muun tiedon kuvien avulla eheäksi kokonaisuudeksi.

5.1 Kantaväestön näkökulmia

Asenteet vaikuttajana

Päällimmäinen ajatus romaneista on pelko heitä kohtaan, ja uskon myös ystäväieni ja perheeni ajattelevan näin. Veljeni on joutunut nuorena romanin ryöstön uhriksi meidän kotikaupungissa. (Haastateltu unkarilainen 2014.)

Myös minulla pelko on päällimmäinen ajatus romaneista, koska unkarissa on tehty paljon rikoksia romanien toimesta. Muuten suhtaudumme heihin neutraalisti. (Haastateltu unkarilainen 2014.)

Haastatellessani kansalaisia sekä romaneiden tilanteen tuntevia ammattilaisia, heidän haastatteluissaan ilmi on tullut hyviä asenteita romaneja kohtaan, mutta myös kriittisyys heidän asemastaan on nostanut päätään. Siitä, että romaneille on saatu aikaan status, jossa he ovat aina uhreja ja syrjittyjä ei pidetä, koska nähdään, että heillä on myös itsellään vastuu käytöksestään. Haastatteluissa ilmenee, että romanit herättävät peruskansalaisissa ja heidän arvionsa mukaan myös heidän tutuissaan pelkoa, koska useat uutisoidut rikokset ovat olleet romaneiden tekemiä ja osalla haastatelluista peruskansalaisista on jopa omakohtaista kokemusta lähipiiristä romanin pahoinpitelemäksi joutumisesta.

Romaneiden asemasta keskustellessa ovat kaikki haastateltavat, niin peruskansalaiset kuin ammattilaisetkin yhtä mieltä siitä, että romanien asema yhteiskunnassa on heikko. Periaatteessa romaneilla on unkarilaisessa yhteiskunnassa samat oikeudet ja velvollisuudet kuin kantaväestölläkin. Romanit kuitenkin kohtaavat useilla eri elämän alueilla syrjintää esimerkiksi asumisessa, työllistymisessä, koulutuksessa, terveydenhuollossa ja palveluihin pääsyssä. Myös voimakas eriarvoistuminen on ollut nähtävissä vuonna 2008 alkaneen talouskriisin myötä. Haastateltavat näkevät romanien olevan väliinpuotoajia, jotka eivät pysy muutoksessa mukana, koska romanikulttuuri ei yleisesti arvosta koulutautumista. Maailma muuttuu nopeasti eivätkä romanit pysy kehittyvän yhteiskunnan haasteissa perässä.

Haastattelusta selviää yhden ammattilaisen näkemys siitä, että henkiinjäämisstrategiana romanit synnyttävät usein 8-10 lasta, joista he saavat avustukset lasten lukumäärän mukaan. Tämä korvaa työttömyydestä aiheutuvaa taloudellista ahdinkoa. Romanit ovat olleet pitkään yhteiskunnan ulkopuolella, eivätkä he edes halua integroitua yhteiskuntaan. Heillä kuten kantaväestölläkin on omat ennakkoasenteensa. Myös peruskansalaisten mielestä romanit ovat saaneet mahdollisuuksia selviytyä sekä saaneet mahdollisuuksia

sia tukeen, mutta he eivät aina ole valmiita ottamaan apua vastaan eli tässä kohtaa ammattilaisen ja kansalaisten näkemys on sama siitä, että ainakaan kaikki romanit eivät edes itse halua integroitua yhteiskuntaan.

Usean eri haastateltavan mukaan Unkarissa ylläpidetään positiivista syrjintää. Hallitus tukee romaneita menemään sinne, missä muukin kantaväestö on, esimerkiksi kylpylöihin. Yhteiskunta maksaa romaneiden käynnit, mutta muut Unkarissa eivät saa tätä etuutta, eivät edes hyvin vähävaraiset unkarilaiset. Ajatus romaneiden integroinnista yhteiskuntaan on kaunis, mutta monen mielestä tämä asetelma on kuitenkin epäreilu ja aiheuttaa keskustelua siitä, miksi muut eivät saa tällaista etua. Samantyylinen integrointiyritys on otettu käyttöön yliopistoissa, jos sinne pyrkii romaniopiskelijana, saa lisäpisteitä haussa, joita eivät kuitenkaan muut opiskelijat saa.

Asenteiden rikkomisesta romaneita vastaan oikeastaan kaikki haastateltavat olivat pitkälti samaa mieltä siitä, että ohjokset ovat poliitikkojen ja hallituksen käsissä. Hallituksen pitäisi vastustaa syrjintää romaneita kohtaan. Niin kauan, kun sitä ei tapahdu laillisten tahojen toteuttamana, tai hallituksen jäsenien, ministeriöiden, koulutuksen ja hallinnon tason kommunikoinnissa, mitään muutoksia ei tapahdu. Asennemuutos kestää kauan ja siihen tarvitaan myös molempia osapuolia. Kantaväestön pitäisi saada keskusteluyhteys romaneihin, jota ei nyt ole. Pitäisi kehittää uusi dialogisuus väestöjen välille, jossa molemmat sitoutuisivat olemaan mukana.

Yksi haastateltavista ammattilaisista, Helsingin yliopiston vanhempi tutkija Katalin Miklóssy, on ollut mukana avustamassa Unkarin Opetusministeriössä Positiivisen diskriminaation koulutusohjelman rakennemuutosta. Koulutusohjelman tavoitteena on ollut saada romanilapset mukaan koulutukseen ja saada opettajille vuoden koulutus romanikulttuurista. Ensimmäiset tämän mallin opettajat ovat valmistuneet vuonna 2005. Mielestäni juuri tämänkaltaisilla muutoksilla yhteiskunnassa on mahdollista saada aikaan laajoja asennemuutoksia. Tällöin myös romanit näkevät ja kokevat tulleen huomioi-duiksi ja hyväksytyiksi vähemmistönä, näin myös ennakkoluulot alkavat karista ja luottamus syntyy puolin ja toisin.

Yhteiskunnan ikeessä

Haastateltavien vastauksista ilmenee poliittisen tilanteen vaikutuksia romanien tilanteeseen. Kaikki kertovat, että Unkarin hallitus on oikeistolainen sekä nationalistinen. Usei-

den parlamentin virkamiesten kerrotaan olevan myös romanivastaisia. Useimmat haastateltavista mainitsivat äärioikeistolaisen Jobbik puolueen, joka on myös äärinationalistinen puolue. Puolue saa suurimman kannatuksen vähävaraisilta maalaisilta. Jobbikia on pidetty osaksi hieman rasistisena puolueena ja joidenkin Jobbikin kannattajien sanotaan olevan romanivastaisia. Jobbik on tullut koko ajan yhä suosituimmaksi puolueeksi. Puolueen johtaja markkinoi puoluetta julistamalla kaikkien olevan samanarvoisia, mutta myös haastateltavien epäilyksiä siitä, että tämä on pelkkää propagandaa, on suuri.

Internetistä löytyvä artikkeli, jossa The Budapest Beacon uutisoi 5. elokuuta 2014 Miskolcin kaupungin aloittaneen romanighettojen purkamisen. Artikkelissa ghettojen purun puolestapuhujana mainitaan muun muassa Jobbik puolueen tukemana puolue Fideszin. Heidän mukaansa erittäin köyhän alueen purku ja romaneiden häätö edesauttavat kaupungin turvallisuutta kun heistä päästään eroon. Artikkelin mukaan Miskolcin kaupungin hallitus on luvannut maksaa jopa 1,5 – 2 miljoonaa forinttia jokaiselle romanille, joka muuttaa kaupungin rajojen ulkopuolelle eikä palaa vähintään viiteen vuoteen takaisin. Jobbikin valtuutetut käynnistivät välittömästi vetoomuksen protestille, ei tosin purkutöitä, vaan korvauksen tarjoamista vastaan. (The Budapest Beacon 2014.)

Haastatteluista tulee selkeästi ilmi yhteinen mielipide siitä, että niin kauan kuin hallitus on nykyisellään, on turha odottaa suuria muutoksia romaneiden olojen parantamiseksi. Kantaväestön haastatteluista ilmeni myös, että usean mielestä sosialismin aikaan romanien olot olivat paremmat. Yhteiskunta toimi silloin eri tavalla ja kaikille taattiin työpaikka sekä paremmat sosiaaliset etuudet, kuten terveydenhuolto ja koulutus. Kuitenkin sosialismin vuosina 1945 – 1989 romaneiden kohtaama rasismi oli kovaa. Romaneita kehoitettiin unohtamaan heidän vanhakantaiset mustalaisperinteet, jotta he voisivat olla hyviä unkarilaisia. Myös romaneille annettavat työtehtävät olivat usein niitä huonoimpia ja aliarvostetuimpia. Yksi haastateltava kertoo, että Unkarissa tarjottiin työtä muun muassa pinnitehtaista alkaen kaikkialla, koska jokainen oli periaatteessa työllistettävä.

Kuten haastateltavista useimmat kuvaavat, romanit ovat kuuluisia liikkuvaisuudestaan, joka on osa heidän kulttuuriaan ja perinnettään. Heidän liikkuvat yhteisöt ovat tulleet kuuluisiksi hevosista, käsityöläisistä ja musiikista, he ovat kiertäneet kylästä kylään myymässä tekemiään tuotteitaan. Tämä kuitenkin kiellettiin sosialismin aikana, koska jokaisen tuli asettua aloilleen. Romaneilta vietiin toimeentulo ja työttömyyttä alettiin ruokkia jo tuolloin, tästä alkoi piilevä romaniongelma. Sosialismin jälkeen 1990-luvulla

työhön pakottamiskeinot romahtivat ja useat romanit jäivät työttömiksi. Juuri tuohon aikaan romanien työttömyys nousi räjähdysmäisesti.

Haastateltavien mukaan romanien kulttuuriin kuuluu myös perinteisten arvojen toteuttaminen. Esimerkiksi miesten ja naisten roolit ovat erittäin selkeät, tästä syystä muun muassa kouluttautuminen ei ole kovin arvostettua. Kun työpaikat sosialismin jälkeen vähenivät, jäivät romanit automaattisesti huonompaan asemaan kouluttautumattomina ja huonommissa töissä olleina. Kaikki ne, jotka yhteiskunnassa eivät kyenneet kehittymään nopeaan tahtiin vaatimusten koventuessa, eivät pärjänneet työmarkkinoilla. Romanit kuuluivat tähän huono-osaiseen väestöryhmään. Edelleen haastatteluista saan selville, että vuoden 1998 jälkeen ennen EU:hun liittymistä EU:n rahoja kanavoitiin romaniongelmiin. Kuitenkin korruption seurauksena rahat menivät aivan muihin tarkoituksiin kun romaneita auttavissa järjestöissä läpikäytiin rakenteellista korruptiota. Tällöinkin romanit joutuivat sivullisiksi uhreiksi tahtomattaan.

Kysyessäni mielipidettä romaneiden tilanteen muutoksesta, vastaukset jakautuivat molempiin suuntiin. Ihmisoikeusaktivistin mielestä tilanne on jo nyt alkanut parantua, vaikkakin Unkari on vielä aivan alkutekijöissään. Hän uskoo, että muutos ei tule poliitikkojen puolesta, vaan ihmiset jotka haluavat muuttaa asioita kohti parempaa yhteiskuntaa jatkavat taistelua ja näin saavat muutoksen aikaiseksi. Hän uskoo myös, että Unkarissa on potentiaalia kehittää vahva kansalaisyhteiskunta, joka tulisi johtamaan maata vaikuttamalla ihmisten mielipiteisiin nykyisen läpimädän hallituksen sijaan.

Eötvös Lorandin yliopiston lehtorin mielestä tilanne tulee olemaan tulevaisuudessa yhtä huono kuin nytkin, ellei jopa pahempi. Katalin Miklóssy myös uskoo, ettei muutosta ole tapahtumassa, tai ainakin se vaatii molemmiin puolista asennemuutosta, joka kestää kauan.

Romanit uhreina ja syyllisinä

Haastatteluilla halusin myös selvittää millaisia mielipiteitä haastatelluilla on romanien syrjinnästä. Miksi romanit ovat syrjittyjä ja mistä syystä he ovat saaneet kakkosluokan kansalaisen aseman? Kansalaisaktivistin mielipide syrjinnästä on, että uhrien syyttämisen kaikenlaisissa ahdistavissa järjestelmissä tai ihmissuhteissa on tyypillistä. Kuten tiedämme, romanit ovat Itä-Euroopassa uhreja, joita on sorrettu siitä asti kun he ovat saapuneet tälle alueelle.

Yksi haastateltavista ammattilaisista kertoo, että 2000-luvun alun hallituksella oli suunnitelmassa suoraviivainen integraatiostrategia, joka olisi jäädessään käytäntöön uudistanut koulujärjestelmän ja integroivan asumisen strategian. Hän uskoo, että tällä järjestelmällä vuosikymmenen jälkeen tilanne olisi voinut parantua. Valitettavasti istuva hallitus on iskulauseissaan integraation ammattilainen, mutta niin kauan kuin heidän tekonsa ovat huolestuttavia, he eivät sitä ole.

Haastatteluissa kuulen myös tarinan, joka provosoi romanivastaisuutta eikä myöskään anna positiivista kuvaa romaneista ymmärrettävistä syistä. Haastateltava haluaa kertoa tarinan, jotta ymmärtäisin millaisista syistä romaneita ei aina katsota hyvällä.

Kymmenen vuotta sitten tapahtui todella vakava hyökkäys romaneiden toimesta, josta uutisoitiin ympäri unkaria artikkelein ja videoin. Unkarilainen opettaja oli ajanut autolla kahden tyttärensä kanssa ajoväylää, jossa osui vahingossa eteen juosseeseen tyttöön, joka sattui olemaan romani-lapsi. Tyttö ei vahingoittunut onnettomuudessa. Romaniperheen jäsenet näkivät tapahtuman, juoksivat autolle. He repivät miesopettajan autosta ulos ja pahoinpitelivät hänet raa'asti, hänen tyttäriensä istuessa autossa takapenkillä. Ympäri oli kuulunut huutoja ”tapa se unkarilainen”. (Haastateltu unkarilainen 2014.)

Unkarissa on olemassa ryhmä unkarilaisia radikaaleja, kansalaisjärjestö, joka tunnetaan nimellä Betyár Sereg. Ryhmän jäsenet koostuvat vanhoista nyrkkeilijöistä, kehonrakentajista, pääsääntöisesti miehistä. Ryhmä meni tapahtuman jälkeen kylään tapaamaan romaneja, jonka jälkeen uutisoitiin pelokkaista romaneista, jotka eivät uskalla elää kylässään rauhassa. (Haastateltu unkarilainen 2014.)

Oma mielipiteeni näistä esimerkeistä on, että romanit toimivat ehdottomasti väärin, impulsiivisesti, kun onnettomuuden olisi voinut selvittää toisinkin. Myös kansalaisjärjestö sai ikään kuin haluamaansa vettä myllyyn ja saivat tapauksen myötä syyn mennä romaneiden asuttamaan kylään ahdistelemaan romaneita. Olisivatko he voineet jättää asian selvittämisen poliisille ja muille viranomaisille, sen sijaan että ottivat oikeuden omiin käsiinsä?

Toinen traaginen tapaus sattui vuonna 2009, jolloin unkarin rakastettu romanialainen käsipallopelaaja Marian Cozma sai surmansa romanijengin puukotuksessa.

He olivat juhlimassa joukkuetovereiden kanssa baarissa lähellä Balaton järveä. Samaan paikkaan sattumalta osui romanimafian jengi, jotka ottivat pitkän ja näyttävän pelaajan kiusaamisen kohteekseen. Lopulta sanaharkka päättyi puukotukseen, jossa surmansa sai Marian Cozma. Tämän tapauksen jälkeen romaniviha unkarissa kasvoi ja sai voimaa toinen toistaan ikävämmistä puheista. (Haastateltu unkarilainen 2014.)

Tukien väärinkäyttöä?

Haastateltavat kertovat, että Unkarissa kuten esimerkiksi myös Suomessa, jokaisella samassa elämäntilanteessa olevalla on oikeus saada tukia yhteiskunnalta, jos itse ei pärjää esimerkiksi taloudellisesti. Unkarissa annetaan asumisen menoihin asumistukea tai vähävaraiset perheet voivat saada hyvin pienivuokraisen asunnon. Peruskansalaiset tulokintani mukaan kokevat hieman epäreiluna tilanteen, jossa esimerkiksi unkarilaiset opettajat saavat palkkaa noin 300 – 400€ kuukaudessa, kun taas jotkut romanit saavat kaksinkertaisen määrän sosiaalista tukea yhteiskunnalta, koska heillä on paljon lapsia. Järjestelmä on juuri muuttunut niin, että sosiaalitukea maksetaan maksettujen verojen perusteella. Kuitenkin sosiaalinen tuki esimerkiksi työttömille on ollut vain noin 75€ kuukaudessa.

Romanit saavat lukioon avustuksia kirjojen hankintaan, heille maksetaan myös korvaus jos he kouluttautuvat korkealla asteella, mutta muut eivät näitä etuuksia saa. Kylpylöihin romanit saavat ilmaisia käyntikertoja kuulemani mukaan kahdesta eri syystä. Heitä halutaan integroida yhteiskuntaan antamalla heille mahdollisuus tulla samoihin paikkoihin kantaväestön pariin, mutta myös koska heidän halutaan peseytyvän ja pysyvän siisteinä. Tämäkin hyvä ele kärjistää eriarvoisuutta, sillä vähävaraiset unkarilaiset perheet eivät saa samaa etua. Myös lapsiperheitä tuetaan, lapsista saa lapsilisää ja unkarilaisissa romaniperheissä lapsia on usein paljon. Karun esimerkin minulle tukien väärinkäytöstä kertoo kolme haastateltavistani. Raskaana olevan mustalaisnaisen on esimerkiksi nähty lyövän itseään vatsaan, sillä vammaisesta lapsesta saa enemmän rahaa. Myös valitettavan usein hienosti pukeutuneet, kultakoruin varustetut romanimiehet, hakevat tukia sosiaalitoimistosta, jolloin on syytä epäillä taustalla olevan jotain rikollista toimintaa. Rikollisuus romaneiden parissa on usein varastetun tavaran myyntiä, mafiassa toimimista, tyttöjen myyntiä sekä hevosbisnestä.

Huomasin vapaaehtoistyötä tehdessäni, että kyseisen 8. kaupunginosan korttelialueen koulussa kävi pitkälti vain romanilapsia. Haastatteluissa asiaa ihmetellessäni selvisi, etteivät koulut vastoin olettamustani olleetkaan vain romaneiden lapsille suunnattuja.

Usein juuri romaneiden asuttamien alueiden kouluihin oli vaikeaa saada päteviä opettajia, jotka pelkäsivät leimautuvansa ja tästä syystä kantaväestö ei halunnut laittaa lapsiaan kouluun, joissa toimii epäpäteviä opettajia. Siksi useimmat kantaväestön lapset ovat ”parempien” alueiden kouluissa ja näin ollen romanilasten eristäminen tapahtuu ikään kuin puolivahingossa.

Yhteenveto

Useimmat haastateltavista antoivat konkreettisia esimerkkejä siitä, mitä voisimme tehdä romaneiden syrjinnän vähentämiseksi ja millä keinoilla voisimme nostattaa romaneiden asemaa yhteiskunnassa. Eriarvoisuutta ja rasismia pitäisi pystyä vähentämään radikaalisti. Romaneilla tulisi olla yhtäläinen pääsy koulutukseen, työpaikoille, asuntomarkkinoille sekä terveydenhuoltoon kuin muillakin ja syrjintä pitäisi saada loppumaan. Kansalaisaktivistin mukaan ihmisten pitäisi luoda tasavertaisia ystävyysuhteita romaneihin ja kysyä heiltä itseltään, mitä voimme tehdä heidän hyväkseen henkilökohtaisella tasolla. Meidän pitäisi poistaa raja väliltämme, jotta emme olisi enää ”me” ja ”he” vaan olisimme ”me” ”heidän” kanssa.

Haastattelemani viisi henkilöä (jaottelussani kolme ammattilaista; ihmisoikeusaktivisti ja kaksi yliopiston lehtoria/ tutkijaa sekä kaksi unkarin peruskansalaista) antoivat osin hyvin samantyyllisiä vastauksia, toisaalta niissä oli myös poikkeavuuksia. Kaikki olivat yhtä mieltä siitä, että romanit ovat syrjitty vähemmistö Unkarissa ja osaltaan heidän tilannettaan pitäisi yrittää parantaa, toisaalta sain mielipiteitä siitä, että he ovat osaltaan itse syyllisiä huono-osaisuuteensa joko tiedostaen tilanteensa ja heittäytymällä asemansa uhriksi, mutta myös toimimalla epäasiallisesti ja yhteiskuntaan kuulumattomalla tavalla. Kaikki haastateltavat näkivät suuren syy-seuraus suhteen politiikan vaikutuksella asenteisiin ja he uskoivat myös, että jos hallitukseen saataisiin muutoksia, voisi kantaväestön ja romaneiden yhteiselo tulla sopuisammaksi tulevaisuudessa.

Itse tein tutkimusta Budapestin 8. kaupunginosassa, jossa tapasin paljon romaniväestöä. Siitä syystä halusin tietää mitä eroja tutkimani alueen ja maaseudulla asuvien romaneiden välillä on ja edelleen vastaukset poikkesivat toisistaan. Osa oli sitä mieltä, että romanit Budapestissa voivat hieman paremmin, koska eivät ole aivan yhtä eristettyinä ja pääsevät osallisiksi hieman enemmän, joka osaltaan vähentää masentuneisuutta. Syyksi tähän nähtiin osaltaan Budapestin kansainvälisyys, jonka myötä osa ihmisistä protestoi rasismia vastaan ja näin myös yrittävät parantaa romanien oloja. Toisaalta huonom-

piosaisina pidettiin Budapestissa eläviä romaneja, sillä heillä on muun muassa turistien myötä enemmän mahdollisuuksia tehdä rikoksia ja näin ollen heistä on tullut aggressiivisempia ja hyökkäävämpiä.

Toisaalta selviytyminen maaseudulla nähtiin nykyisin haastavaksi. Useat tehtaot ovat taloudellisen tilanteen myötä joutuneet lopettamaan toimintansa maaseudulla, työpaikat vähenevät ja romanit jäävät usein työttömiksi. Huono-osaisuus ja vähävaraisuus ajavat ihmiset usein rikollisuuden pariin koska se nähdään ainoana keinona selviytyä. Maaseudulla on ollut myös paljon romanivihaa ja heitä on omissa kylissään myös vainottu unkarilaisten radikaalien toimesta. Haastatteleman romaninainen kuitenkin kertoi, että hän asuisi mieluummin maaseudulla, sillä siellä romaneilla on säilynyt yhteisöllisyys ja romanit tukevat toisiaan. Budapestissa romanit tappelevat keskenään, tekevät enemmän rikoksia ja tästä syystä nainen ei olisi halunnut kasvattaa lapsiaankaan tällaisessa ympäristössä. Hän haaveili pääsevänsä vielä jonain päivänä pois 8. kaupunginosan ”slummista”.

Eräs haastateltava antoi romaneista seuraavan esimerkin, joka mielestäni kuvastaa ajattelua juuri siitä, että lopulta romanitaustalla ei sinällään ole merkitystä, vaan suurimmalla osalla väestöä mieltä painaa tietämättömyys ja ennakkoluulot siitä, millaisia romaneiden kuvitellaan olevan.

Yleisesti romaneilla ei yhteiskunnassa ole mitään syytä pelätä. Esimerkiksi erään laulukilpailun voittanut romanipoika sai suuren suosion kilpailun myötä ja hänellä on tälläkin hetkellä tuhansia faneja unkarissa, eikä hänen etnisellä taustallaan ole mitään painoarvoa asiassa. (Haastateltu unkarilainen 2014.)

KUVA 1. Romanien asuttama kortteli Budapestissa (Kuva: Lehtonen 2014)

5.2 Arki romanin silmin

Yksi perheistä, jossa pääsin työntekijän kanssa käymään, asuivat Budapestin paha-
maineisemmassa huumeita välittävässä korttelissa (kuva 1). Ensimmäisen kerran sisäpi-
halle kävellessäni ensimmäisen sisäänkäynnin portailla nuori nainen ja mies kävivät
juuri huumekauppaa. Sisäpiha oli jaettu kahteen blockiin, perimmäisessä asui vain ro-
maneita. Menimme perimmäiseen asuntoon, jossa ovella olevan kalterin takaa meidät
toivotettiin lämpimästi tervetulleeksi. Minulle esiteltiin asunto, johon kuului olohuone,
makuuhuone ja keittiö. Lähes koko perhe oli paikalla, siihen kuului isoäiti, tämän kaksi
tytärtä, kaksi tyttärentytärtä, poika Deszö, joka osallistui myös valokuvauskurssilleni
sekä anoppi. Asunnossa asuivat Deszö ja isovanhemmat. He tarjosivat erittäin vieraan-
varaisesti minulle ja talon työntekijälle juotavaa ja kaikki käyttäytyivät kohteliaasti ja
olivat ystävällisiä.

Haastattelussa kysyin onko heillä työpaikkaa ja miksi romanien asema on niin huono
Unkarissa. He kertoivat, että töitä ei ole saatavilla, koska he ovat romaneita ja heidän
ihonvärinsä vaikuttaa suuresti työn saantiin. He kertovat, että 90 % alueen 8:n roma-
neista on pahoja, tällä he tarkoittivat, että nuo 90 % ylläpitävät huumekauppaa, tekevät
rikoksia ja varastelevat. Loput 10 % yrittävät saada muutosta aikaiseksi elinoloissa ja

elää kuten kantaväestö. Isoäiti kertoi, että sosialismin aikaan 1980-luvun lopulla asiat olivat paremmin, koska silloin kaikilla oli pakko olla työtä.

Sama rouva jatkaa kertomustaan heidän huono-osaisuudesta yhteiskunnassa; nykyisin lapset näkevät nälkää, koska rahaa ruokaan ei ole. Ateriat koostuvat pääsääntöisesti kylmästä ruoasta, esimerkiksi leivästä. Vain viikonloppuisin he ostavat lihaa, jolloin lapset saavat syödä itsensä kylläisiksi ensimmäisinä, sitten vasta aikuiset. Isoäiti sanoo, että Unkarissa romanina eläminen on vain olemista, nukkumista, syömistä ja ennen kaikkea kamppailua päivästä toiseen. Ennen aikaan 1985–1990 –luvuilla sentään oli rahaa joskus käydä jopa ulkona syömässä tai viedä lapset jäätelölle, mutta ei enää. Romanit saavat sosiaalista tukea kuten muutkin vähävaraiset, mutta tuet ovat todella pieniä. He saavat elämiseen 22 000 forinttia (77€) kuukaudessa perhettä kohden ja asumiseen 15 000 forinttia (52€) kuukaudessa.

Nykyunkarissa ei isoäidin kertoman mukaan enää voi edes työskennellä laittomasti, koska lakeja on kiristetty. Tämä on uuden hallituksen syytä, joka on heidän mielestään rasistinen hallitus. Isoäiti antaa esimerkin Miskolcin kaupungista, siellä romaneille luvattiin 2 miljoonaa forinttia perhettä kohden, jos perhe suostuu muuttamaan pois Miskolcin kaupungista ja aloittaa uuden elämän jossain muualla. Näin Miskolc pyrki puhdistamaan kaupunkia ”roskaväestä” (artikkelista maininta edellisessä luvussa, *The Budapest Beacon*, 2014). He kritisoivat muutenkin Viktor Orbánin hallitusta, koska kansalle pyritään puhumaan rasistisesti ja negatiivisesti romaneista. Myöskään tämän hallituksen puheet ja teot eivät kohtaa todellisuudessa. Romanienkin haastatteluista ilmeni, että heidän mielestään sosialismin aikaan romanien olot olivat paremmat. Yhteiskunta toimi silloin eri tavalla ja kaikille taattiin työpaikka ja paremmat sosiaaliset etuudet, kuten terveydenhuolto ja koulutus.

Romanit ovat surullisia siitä, että heillä ei ole enää omaa kulttuuria, niin kuin aikoinaan. Nykyisin heidät nähdään vain pahoina ja rikollisina. Se mikä eniten satuttaa on yleistäminen, koska tuntuu, että se vie kaiken toivon.

5.3 Lasten valokuvat ja otteita päiväkirjasta

Valokuvatutkimuksessa olen käyttänyt lasten ottamia valokuvia kotoaan, elinympäristöstään ja läheisistä ihmisistään. Kuvat olen valikoinut sen mukaan, mitkä mielestäni puhuttelevat lukijaa ja kuvaavat myös näkemiäni oloja parhaiten. Kuvien lomassa olen käyttänyt omia päiväkirjamerkintöjä ajasta, jolloin työskentelin vapaaehtoisena romanilasten ja heidän perheidensä parissa Budapestissa.

KUVA 2. Romanimies soittamassa viulua (Kuva: Romanilapsi 2014)

Ensimmäinen valokuva kuvastaa mielestäni hyvin romanien kulttuuria, johon liittyy olennaisena osana musiikki ja instrumenttien soittaminen. Romanit ovat kautta aikojen mantereesta riippumatta vaalineet omaa kulttuuriaan, jossa vahvasti on ollut läsnä yhteisöllisyys ja musiikki. Tässä romanikodissa pyrittiin ylläpitämään haastatteluiden, näkemäni ja kuvien perusteella romanien yhteisöllisyyttä ja kulttuuria, johon kuuluu myös siisteys ja puhtaus. Asunnossa oli siistiä ja lapsilla oli päällään uudet ja siistit vaatteet, kuten tämän isoisänkin pukeutumisesta voi päätellä.

Tutkimuksessa useasta eri lähteestä todetusta huono-osaisuudesta huolimatta kuva miehestäni kertoo siitä, että köyhissäkin oloissa voi iloita arjen pienistä asioista. Mies oletettavasti saa elämään iloa viulun ja musiikin kautta. Minulle tämä kuva kertoo myös siitä elämästä, jota muut eivät näe ulkopuolelta eli positiivisuuden ja normaalin elämän, jota jokainen haluaa ja on oikeutettu elämään.

KUVA 3. Mies kotonaan romanien asuttamassa korttelissa Budapestissa (Kuva: Romanilapsi 2014)

Kuvan romanimies asuu samassa asunnossa, missä edellisen valokuvan vanhempi mies. Kuvasta on helppo huomata edelleen miehen siisti yleisolemus, kammatut hiukset, puhtaat, siistit vaatteet, kauluspaita ja henkselit. Myös asunnon kalustus on siisti ja korostaa romanien kulttuuria verhoineen ja liinoineen.

Asunto sijaitsee korttelissa, jossa kirkon työntekijöiden mukaan käydään paljon huume-kauppaa, ehkä jopa eniten Budapestin alueella. Ensimmäisessä sisäpihassa asui Unkarin kantaväestöä ja tässä toisessa sisäpihassa asui vain romaneja. Kuvassa sisäpihalle saat-

taa hieman nähdä kalterien välistä, talot olivat huonokuntoisia, rappaus rapistunut, putket roikkuivat ja ympäristö oli vanhaa ja ränsistynyttä. Tämä kuvastaa hyvin romanien köyhiä ja eristettyjä oloja. Usein suurista perheistä johtuen romaneilla on ahtaat olot, kuten tässäkin perheessä samassa pienessä asunnossa asui monta sukupolvea.

KUVA 4. Poika kirkon ylläpitämän kerhotilan edustalla (Kuva: Romanilapsi 2014)

Kuvan poika on monilapsisesta romaniperheestä, jossa lapsia oli kuusi ja perhettä elätti vain isä, äiti oli muuttanut viisi vuotta sitten pois. Perheen tytär, jota haastattelin, kertoi kotona elämän olevan pääsääntöisesti hyvää. Hän kuitenkin kertoi kotona olevan ahdas- ta ja ruoasta on usein puutetta, siitä kertoi myös lasten laihuus. He joutuvat jakamaan asunnon toisen perheen kanssa ja tytön perheen käyttöön jää ainoastaan yksi huone ja keittiö, koska ei ole varaa hankkia isompaa asuntoa. Köyhyys näkyi muun muassa kuvassa olevan pojan vaatetuksesta, takkina hänellä useimmiten oli puvun takki ja ainoana kenkinä jalassaan kuluneet jalkapallokengät.

Perheen kuudesta lapsesta päivittäin kirkon kerhotilalla, jossa itse tein vapaaehtoistyötä, kävi jokainen ja he viettivät tilalla aikaansa pelaten iltaan saakka. Illalla he saivat vielä ennen kotiin lähtöä iltapalan, joka oli tärkeä ateria joka päivä.

Bussilla matkustaessamme Margitin sillalla (josta näkee Gellertin kukkulan ja parlamenttitalon) lapset olivat aivan innoissaan ”ooh, Budapest”. Aivan kuin he olisivat ensimmäistä kertaa olleet Budapestissa, vaikka he asuvat täällä. Kuten sanottua lapset pääsevät äärettömän harvoin pois 8. alueelta. Innostus ja iloisuus oli käsin kosketeltavaa. (Ote päiväkirjasta.)

KUVA 5. Pojat pelaamassa shakkia kirkon kerhotilalla (Kuva: Romanilapsi 2014)

Saavuvin tilalle ja lapsia alkoi vähitellen tulla koulun jälkeen. Osa oli todella nälkäisiä tullessaan. Siivottiin tilaa, joka on kauheassa kunnossa. Joka puolella on hämähäkinseittiä, lattiat on täynnä likaa, soraa.. Tuolit näyttää siltä, että ne on haettu kaatopaikalta, ainakin ne oli äärettömän pölyisiä ja likaisia. Ensin lakastiin, sitten mopattiin, pyyhittiin tuoleja, harjattiin seiniltä suurimpia seittejä, lapset auttoivat, osa enemmän, osa vähemmän. Tilalta lähdimme kuuden aikaan koska tuli niin pimeää, sähkököt ja vesi puuttuu vielä. Joka tapauksessa tila on kirkon oma, joten se on pysyvä paikka, josta tehdään yhteistuumin hyvä ja toimiva paikka. (Ote päiväkirjasta.)

Kuva on kirkon ylläpitämältä kerhotalolta, josta maininta edellisen kuvan kohdalla. Kerhotila oli tarkoitettu 8. kaupunginosan vähävaraisten perheiden lapsille, mutta suurin osa tilalla käyvistä lapsista oli mustalaisia. Heille tarjottiin aamuisin ennen koulun alkua

aamupala, ovet iltapäivällä aukesivat kolmelta ja kerhotila oli avoinna iltaan saakka, jolloin yhteisen rukoushetken päätteeksi lapset saivat syödä iltapalaa, jonka valmistukseen he aina osallistuivat.

Kuvan lapset pelaavat shakkia, mitä ei ainakaan Suomessa edes kaikki aikuiset osaa pelata. Lapset nauttivat haasteista ja olivat aina valmiita pelaamaan mitä vain, kunhan saivat olla mukana. Kuvan lapsista kaksi on jo aiemmin mainitsemastani vähävaraisesta romaniperheestä ja leimaavaa jokaisen pojan kohdalla oli lyhyeksi leikatut hiukset. Kuulin, että syy tähän oli perhettä häirinneet täit ja lyhyitä hiuksia oli myös helpompaa pitää siistinä.

KUVA 6. Romaniperhe asui unkarilaisen naisen (kuvassa vasemmalla) luona (Kuva: Romanilapsi 2014)

Tämä perhe koostui mustalaisista, jotka asuivat unkarilaisen rouvan (kuvassa vasemmalla) luona. Romaniperhe maksoi asumisesta rouvan luona hieman vuokraa, jotta myös naisella oli varaa asua asunnossa. Kuvassa oleva nuori romaninainen (3.oikealta)

auttaa myös unkarilaista naista kotitöissä, kaupassa käynnissä ja muissa arkisissa askareissa maksaakseen osan vuokrasta tällä tavoin.

Kuvasta mielestäni välittyy yhteisöllisyys ja perheen merkitys kun kaikki ovat yhdessä koossa. Pikkupojan (toinen oikealta) onnellinen ilme antaa toivoa tulevastä ja kuvastaa hyvin, kuinka pienistäkin asioista voi olla onnellinen.

Naiselta puuttui hampaita, vaatteet olivat suhteellisen siistit mutta vanhat ja päässä oli lippis, hiukset olivat lyhyet, iho likainen. Pojat olivat myös nuhjuisia, vanhoissa vaatteissa ja linttaan astutuissa toppasaappaissa, ja huomasin vuorilla että poikien korvat olivat mustat liasta. (Ote päiväkirjasta.)

KUVA 7. Lapset poseeraavat kameralle (Kuva: Romanilapsi 2014)

Tutkimuksessanikin useita kertoja mainittu romaniperheiden suuruus ja monilapsisuus näkyvät kuvassa. Tässä kuvassa romanien köyhyys välittyy ahtaina tiloina, nuhjuisina oloina ja likaisina seininä. Ympäristö kertoo mielestäni huono-osaisuudesta.

Tila, jossa toimin vapaaehtoisena tarjosi 8. alueen köyhille perheille tukea, muun muassa järjestämällä kirpputoreja, tapahtumia ja tarjoamalla lapsille kerhotilan, jossa he sai-

vat ilmaisen aamu- ja iltapalan. Nämä tukimuodot olivat romaniperheille merkityksellisiä ja osallistivat heitä monella tapaa eri toimintoihin.

En halunnut lähteä tänään ollenkaan perhepäivään koska tuntuu liian vaikealta olla lasten kanssa yhteisen kielen puuttuessa, enkä oikein tiedä mitä minulta odotettiin. Onneksi kuitenkin lähdin. Lapset ottivat minut hymyssä suin vastaan, kävivät vuorotellen luonani sanomassa jotain asioita (joista jopa osan ymmärsin) tai kävivät lyömässä läpyt. Yksi ihana pikku poika huomasi minut ja tuli heti pörräämään ympärille ja huusi minun nimeä. Oli hieno tunne pörröttää pojan hiuksia ja huomata miten he ovat tavaltaan jo kiintyneitä minuun tai ainakin iloisia minut nähdessään. (Ote päiväkirjasta.)

KUVA 8. Romaninainen kotinsa keittiössä puhuttelevin silmin (Kuva: Romanilapsi 2014)

Tähän kuvaan mielestäni kulminoituu hyvin romaneiden asema unkarilaisessa yhteiskunnassa. Nuhjuinen keittiö, jossa nuori nainen katsoo uhmakkaasti suoraan kameraan. Kaulassa roikkuu risti, joka kertoo uskosta ja ehkä toivosta parempaan.

Tämä nainen on 26 -vuotias leipuri, joka on työtön. Hän ei saa töitä, koska on nuorena ollessaan sijoitettuna laitokseen viillellyt käsivartensa. Hän on yrittänyt etsiä töitä ja on lähettänyt ansioluettelon joka paikkaan, mutta vielä ei ole tärpännyt. Sosiaaliturvatukea

hän ei nosta eikä halua nostaa, joten rahat ovat vähissä. Hän kertoo, että mustalaisena Unkarissa on vaikeaa, koska ihmiset yleistävät heidän kaikkien olevan pahoja ja rikollisia, mutta se ei ole niin. Tosin hänen mielestään 8. kaupunginosan romaneista noin 90 % on rikollisia, mutta 10 % yrittää tehdä töitä ja rakentaa parempaa elämää.

KUVA 9. Vapaa-ajan viettoa puistossa (Kuva: Romanilapsi 2014)

Itse näen tässä kuvassa sekä iloa ja onnea, mutta toisaalta surua ja epätoivoa, joka on naisen kasvoilla. Lapsen ilme on iloinen ja onnellinen, hän saa olla itselleen tärkeiden ihmisten ympäröimänä.

Kuvan nainen kertoi haluavansa muuttaa pois kaupungista, mieluiten kokonaan pois Unkarista, mutta alkuun maalle muuttokin olisi parempaa. Nainen kertoo, että hänen mielestään maaseudulla on romaneilla paremmat oltavat. Siellä ei ole niin paljon alkoholia ja huumeita saatavilla kuin Budapestissa ja hän uskoo, että myös ihmiset ovat parempia toisilleen, heillä on vielä tallella osa romaneiden kulttuurista ja yhteisöllisyydestä toisin kuin kaupungissa.

Usein romanit tappelevat keskenään Budapestissa, koska ovat niin tylsistyneitä elämään ja tekemättömyyteen, että alkavat kinastella keskenään. Myös lapset kasvavat sellaisiksi mitä näkevät ympärillään ja valitettavasti Budapestissa suurin osa romaneista käyttäytyy huonosti. Hän laittaisi 45 % Budapestin ongelmallisista romaneista vankilaan ja toiset 45 % hoitolaitoksiin kuntoutumaan.

KUVA 10. Iloa Budapestin 8. kaupunginosassa (Kuva: Romanilapsi 2014)

En haluaisi kuitenkaan uskoa pelkkään synkkään ja negatiiviseen vaan uskon, että asiat voivat muuttua, vaikka sitten vähitellen. Kuva luo uskoa, toivoa ja iloa, jota kuitenkin on varmasti myös jokaisen elämässä. Kuva osoittaa itselleni sen, että yhdessä toisten kanssa kulkiessa kohti tulevaa voi onnistua ja asiat voivat muuttua kun niihin uskoo ja vaikuttaa. Jokaisella kuuluisi olla mahdollisuus hyvään ja ihmisarvoiseen elämään!

Tänään oli viimeinen kerta kun tapasin lapset, tunnelma oli haikea. Lapset tiesivät, että en palaisi heidän luokseen pitkään aikaan ja he parveilivat ympärilläni. Vein tarjottavaksi keksejä, mehua ja suklaata. Lapset olivat innoissaan! He olivat tehneet minulle laput, joihin jokainen oli kirjoittanut unkariksi kiitoksen ja muiston minusta, koskettavaa. Ennen lähtöäni pelattiin jalkapalloa läheisellä viheriöllä, ja meillä oli tosi hauskaa ja tunsin

kuuluvani porukkaan. Meistä oli tullut yhtä. Fiilis oli todella koskettava, ja vaikka minulla olikin vähän kiire, ensimmäistä kertaa en oikeasti halunnut lähteä lasten luota. Kun vihdoinkin minun oli pakko lähteä, hyvästelin lapset ja aikuiset, jotka vielä lauloivat minulle ennen kuin päästivät lähtemään. Noilta viattomilta lapsilta sain elämäni uutta perspektiiviä ja opin laittamaan elämän perusasiat uuteen arvojärjestykseen. Tuon ajan heidän kanssaan tulen muistamaan aina! (Ote päiväkirjasta.)

6 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli selvittää romaneiden elinoloja ja huono-osaisuutta sekä siihen liittyviä syitä Unkarissa. Tutkimuksella halusin selvittää millainen on romanien tilanne erityisesti Budapestin alueella. Mistä romanien huono-osaisuus ja syrjiminen johtuvat ja mitkä asiat voisivat vaikuttaa muutokseen. Tutkimuskysymykset olivat:

- Millainen on romanien tilanne Budapestissa?
- Mistä romaneiden huono-osaisuus unkarilaisessa yhteiskunnassa johtuu?
- Miksi romanit ovat syrjitty vähemmistö Unkarissa?
- Mitä voimme tehdä parantaaksemme heidän asemaansa ja oikeuksiaan?

Mielestäni työssäni vastataan tutkimuskysymyksiin kattavasti sen teorian ja tutkimustiedon pohjalta, jota oli mahdollista saada. Kaikkien vastausten perusteella romanien tilanne Budapestissa sekä Unkarissa ylipäänsä on heikko. Syyt huono-osaisuuteen tutkimuksen mukaan löytyvät romaneiden syrjinnästä, työttömyydestä sekä politiikasta, joka vaikuttaa asenteisiin yhteiskunnallisella tasolla voimakkaasti. Huono-osaisuutta osaltaan luo köyhyys, joka kumpuaa pitkälti työttömyydestä. Työttömyys taas juontaa juurensa kouluttamattomuudesta, jota ei romanien keskuudessa pidetä arvokkaana. Tutkimuksessa tulee mielestäni selkeästi esille romanien huono-osaisuuden moninaisuus ja se kuinka monet ongelmat nivoutuvat yhteen ja ajavat romanit ikään kuin noidankehään. Yhteiskunnan paine vaikuttaa suurelta osin romaneiden tunteeseen syrjityksi tulemisesta.

Tutkimuksen mukaan romanit ovat Unkarissa yksi suurimmista vähemmistöistä. Tutkimuksessa ilmenee myös sekä kantaväestön, että romanien omat mielipiteet siitä, että he ovat osaltaan syyllisiä asemaansa yhteiskunnassa. Romanien heikkoon asemaan ovat vaikuttaneet myös ajansaatossa muovaantuneet uskomukset romaneista, sekä nykyisen hallituksen aatteet vähemmistöistä. Romanihaastateltavat toivoivat heidän elinolojensa muuttuvan. He näkivät ongelman aiheuttajat suurelta osin Unkarin hallituksessa, mutta myös heissä itsessään. Romaneiden mukaan heidän elinolonsa ovat huonontuneet sosialismin kaatumisen myötä 1990 – luvun taitteessa. Sen jälkeen työn saaminen sekä muut etuudet ovat pienentyneet tai poistettu kokonaan.

Opinnäytetyö oli haastava toteuttaa. Suurimpana haasteena opinnäytetyötä tehdessäni oli aineiston vähyys. Aiheesta ei ole Suomessa tehty tutkimuksia, joten lähdekirjallisuus oli lähes kokonaan englanniksi, joka osaltaan asetti haasteita ja kulutti aikaa. Myös suurimman osan haastatteluista ja kyselyistä tein englanniksi, joka kääntämisvaiheessa asetti haasteen, jotta alkuperäinen ajatus ei muuttuisi käännöksen myötä.

Romaneita haastatellessani ja lasten kanssa toimiessani erityisen haastavaa oli puuttuva yhteinen kieli. Jouduimme kommunikoimaan tulkin välityksellä ja havainnointikin perustui ainoastaan näköhavaintoihin, sillä tehdessäni vapaaehtoistyötä toimin lasten kanssa ilman sanallista kommunikaatiota. Haasteista huolimatta nautin romaneiden kanssa työskentelystä ja arvostan saamaani kokemusta heidän parissaan. Aihe oli itselleni alusta loppuun kiinnostava ja loppua kohden olisin halunnut käyttää tutkimukseen yhä enemmän aikaa.

Jatkotutkimuksena voisi mielestäni tehdä vastaavanlaista tutkimusta maaseudulla asuvien romaneiden parissa. Mielenkiintoista olisi saada tietää kuinka he näkevät elämänsä maaseudulla. Osa haastateltavista oli sitä mieltä, että maaseudulla romanien olot ovat huonommat kuin kaupungissa, toiset olivat asiasta eri mieltä. Myös valokuvatutkimus romaneiden elinoloista olisi erittäin mielenkiintoinen toteuttaa ja nähdä romanien elämää ammattikuvaajan linssin läpi.

Eettisyys työssäni toteutui mielestäni hyvin. Pyrin toimimaan eettisesti kohdatessani romaneja, niin aikuisia kuin lapsiakin. Pyrin kunnioittamaan kirkon kerhotilan toimintatapoja ja uskonnollista viitekehystä siellä toimiessani. Pyrin myös kunnioittamaan romanilasten kulttuurillisia, niin unkarilaisuuteen kuin etniseen taustaan liittyviä tapoja.

Luotettavuus kärsi osallistujien hävitessä ja näin ollen tutkittavien määrän pienentyessä. Niin romaneiden kuin valtaväestön edustajienkin sitouttaminen vaikean aiheen pariin oli haastavaa. Uskon myös sen vaikuttaneen romanien haastatteluiden vähäisyyteen, että meillä ei ollut mitään yhteistä kieltä haastattelun tekemiseen. Uskon myös muiden haastateltavien osallistumiseen vaikuttaneen kielen, sillä emme voineet suorittaa haastattelua heidän äidinkielellään vaan englanniksi.

Opinnäytetyöni ajoittui vaihto-opiskeluvuodelleni 2013–2014, ja jatkui haastattelujen ja muun aineiston työstämisenä edelleen kevääseen 2015 saakka. Työtä tehdessä koin

useita epätoivon hetkiä aineiston vähyyden vuoksi sekä tutkimukseen mukaan lupautuneiden tahojen häviämisen myötä. Löysin kuitenkin aina uusia kontakteja, jotka lupasivat lähteä mukaan tutkimukseen. Lopulta tutkimus oli pakko toteuttaa sillä osallistujamäärällä mitä sain kasaan.

“Real solidarity is when you put yourself in the same position as the ones you are in solidarity with.”

-Paolo Freire

LÄHTEET

Bernát, A. & Krekó, B. & Juhász, A. & Molnár, C. 2012. The Roots of Radicalism and Anti-Roma Attitudes on The Far Right. TÁRKI Social Research Institute and Friedrich Ebert Stiftung. Viitattu 20.4.2015.

http://www.tarki.hu/hu/news/2012/kitekint/20121122_bernát_kreko_prezentacio.pdf

Bjurwald, L. Euroopan häpeä – Rasistien voittokulku. 2011. Helsinki. Art House.

The Budapest Beacon, 5.8.2014. Artikkel. Viitattu 2.5.2015.

<http://budapestbeacon.com/news-in-brief/demolition-miskolc-roma-ghetto-begins/>

Eskola, J. & Suoranta, J. 1999. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä. Vastapaino.

Harvard University. FXB Center For Health and Human Rights, 2014. USA. Viitattu 29.3.2015.

<http://fxb.harvard.edu/report-growing-patterns-violence-roma-hungary-sound-alarms/>

Ihmisoikeudet.net – Oppia ihmisyydestä Aaltosen, Jorosen & Villan. 2008 mukaan. Viitattu 10.5.2015. www.ihmisoikeudet.net

Järvinen, J. & Lindstedt, J. Itä-Eurooppa matkalla länteen – Itäisen Keski-Euroopan, Baltian ja Balkanin historiaa ja politiikkaa. 2011. Helsinki. Gaudeamus.

Kansan Uutiset, 10.2.2013. Artikkel. Viitattu 19.4.2015.

<http://www.kansanuutiset.fi/uutiset/ulkomaat/2951298/%E2%80%9Dlopullinen-ratkaisu%E2%80%9D-%E2%80%93-unkarin-valtapuolue-liukuu-aarioikealle>

Mannila S. & Messing V. & Van Den Broek H-P. & Vidra, Z. 2010. Immigrants and Ethnic Minorities – European Country Cases and Debates. Helsinki, THL – Report 41/2010.

Pogány, I. Romanian ahdinko ja ihmisoikeudet. 2005. Helsinki. Like.

Roma Rights, Journal of the European Roma Rights Centre, Number 1, 2009. Hard times for Roma: Economics, Politics and Violence.

TAMK, Tampereen ammattikorkeakoulu. 2014. Tabula aineisto. Viitattu 14.5.2015.

<http://tabula.tamk.fi/course/view.php?id=2777>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 2003. Jyväskylä. Gummerus.

Woodruff, S. Code Switch, Frontiers of Race, Culture and Ethnicity. 9.3.2014. Increased Hostility Against Jews and Roma in Hungary. Artikkel. Viitattu 29.3.2015.

<http://www.npr.org/blogs/codeswitch/2014/03/09/287342069/increased-hostility-against-jews-and-roma-in-hungary>

LIITTEET

Liite 1. Haastattelurunko vanhemmille

Haastattelurunko vanhemmille:

Haastateltava:

sukupuoli ikä

1. Minkälaisena koet Romanian tilanteen/ aseman Budapestissa?
2. Jos koet sen olevan huono, mitä Sinusta asioiden parantamiseksi voisi tehdä?
3. Koetko olevasi syrjitty Unkarilaisessa yhteiskunnassa etnisyytesi vuoksi?
4. Mitä teet työkseksi?
5. Onko töitä vaikea saada?
6. Oletko saanut tai saatko taloudellista tai sosiaalista tukea perheellesi?
7. Mitä unelmia Sinulla on tulevaisuudelle?

Liite 2. Questions about Roma

QUESTIONS ABOUT ROMA:

- What is your attitude towards Hungarian gypsies?
- What do you think what kind are their status/ rights in Hungary nowadays?
Why?
- How we can break prejudices towards Roma?
- What should happen that society would accept Roma better?
- How current politic situation does affects to Roma status in society?
- How has the status changed in last 20 years?
- How do you think that the situation will change in the near future or will it stay as it is?
- What is your opinion example why gypsies are discriminated and why there is common attitude example gypsies are second-class citizens?
- What are the main things that we could do to improve gypsies' status and their rights?
- What social benefits they can have from the government (ex. monthly)?
- How gypsies came to Hungary?
- What is the difference between gypsies in Budapest (8th district) and gypsies in the country side?
- Why gypsy children are usually (or always?) put in separate schools than native population?